

HRVATSKI PLANINAR

ČASOPIS HRVATSKOG
PLANINARSKOG SAVEZA

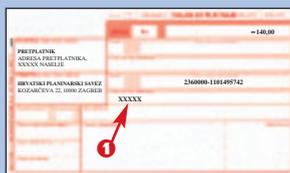
SRPANJ
KOLOVOZ
2010

7-8

»HRVATSKI PLANINAR« – ČASOPIS HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA »CROATIAN MOUNTAINEER« – JOURNAL OF THE CROATIAN MOUNTAINEERING ASSOCIATION

ČASOPIS »HRVATSKI PLANINAR« izlazi u **11 brojeva** godišnje (za srpanj i kolovoz kao dvobroj). Prvi broj izašao je **1. lipnja 1898.** Časopis je od 1949. do 1991. godine izlazio pod imenom **»Naše planine«.**

PRETPLATA za 2010. godinu iznosi **150 kuna** (za inozemstvo **35 eura**). Pretplata se uplaćuje na žiro-račun Hrvatskog planinarskog saveza **2360000-1101495742**, pri čemu na uplatnici, u rubrici **»Poziv na broj«,** mora biti upisan **Vaš pretplatnički broj.** Pretplata za inozemstvo uplaćuje se na račun **SWIFT: ZABAHR2X 25731-3253236**, također uz poziv na pretplatnički broj. IBAN za uplate iz inozemstva je **HR4123600001101495742.**

VAŠ PRETPLATNIČKI BROJ (1)

otisnut je uz Vašu adresu, koja je nalijepljena na omotnici za slanje časopisa. Nakon uplate, uz adresu ćete moći vidjeti naznaku o obavljenoj uplati. Tako možete provjeriti je li Vaša uplata za tekuću godinu uredno primljena i evidentirana u HPS-u (2).

NOVI PRETPLATNICI, odnosno zainteresirani za pretplatu na časopis »Hrvatski planinar«, trebaju se telefonom, e-mailom ili pismom javiti Hrvatskom planinarskom savezu. Za nekoliko dana poštom će primiti uplatnicu i brojeve koji su izašli od početka godine, a zatim će, nakon uplate, svaki mjesec na svoju adresu redovno primiti svoj primjerak časopisa.

CIJENA POJEDINAČNOG PRIMJERKA je **15 kuna** (+ poštarina).

ČJENIK OGLAŠAVANJA šaljemo zainteresiranima na zahtjev.

SURADNJA: Prilozi se mogu slati posredstvom e-maila ili poštom. Krajnji rok za primitak priloga je deseti dan prethodnoga mjeseca (20 dana prije izlaska broja). **Uredništvo zadržava pravo kraćenja i uredničke obrade tekstova,** posebno dužih priloga. **Prednost imaju** prilozi sa zanimljivim temama koji su popraćeni boljim i većim izborom ilustracija. Slike se mogu slati poštom ili u digitalnom formatu (e-mailom, na CD-u ili DVD-u, ali ne unutar Word dokumenata!). Podrobnije upute nalaze se na web-stranici časopisa.

STAVOVI I MIŠLJENJA izneseni u časopisu nisu nužno stajališta Hrvatskog planinarskog saveza i Uredničkog odbora.

WEB-STRANICA ČASOPISA:

www.plsavez.hr/HP

NAKLADNIK

Hrvatski planinarski savez
Kozarčeva 22, 10000 Zagreb

PRETPLATA I INFORMACIJE

Ured Hrvatskog planinarskog saveza
tel. 01/48-23-624
tel./fax 01/48-24-142
e-mail: hps@plsavez.hr
<http://www.plsavez.hr>

UREDNIŠTVO

E-mail adresa za zaprimanje članaka:
hrvatski.planinar@plsavez.hr

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Alan Čaplar
Palmotičeva 27, 10000 Zagreb
e-mail: caplar@plsavez.hr
mob.: 091/51-41-740
tel.: 01/48-17-314

UREDNIČKI ODBOR

Damir Bajš
Darko Berljak
Vlado Božić
Faruk Islamović
Goran Gabrić
prof. dr. Darko Grundler
Branko Meštrić
Krunoslav Milas
prof. dr. Željko Poljak
Vanja Radovanović
Robert Smolec

LEKTURA I KOREKTURA

Željko Poljak
Robert Smolec
Radovan Milčić
Goran Gabrić

GRAFIČKA PRIPREMA

Urednik d.o.o., Zagreb

TISAK

Ekološki glasnik, Donja Lomnica

ISSN 0354-0650

242

80 godina
Rossijeva skloništa

260

Nordend (4609 m)

267

Na Kriškim podima

274

Dođite na Vrdovo!

TEMA BROJA

Planinarstvo na Velebitu u prošlosti

SADRŽAJ

Osamdeset godina Rossijeva skloništa u Rožanskim kukovima.....	242
Željko Poljak	
Tura po Velebitu prije 75 godina	246
Juraj Rendulić	
Prije pola stoljeća s Premužićem na njegovoj stazi	255
Tomislav Sablek	
Iskustvo s visokih planinskih vrhunaca.....	257
Blaž Tota	
Nordend (4609 m)	260
Tomislav Juzbašić	
Na Kriškim podima	267
Branko Balaško	
Dođite na Vrdovo!	274
Ante Juras	
Vlaštica – zaboravljena planina dubrovačkih planinara	279
Orsat Žitković	
S Dalmacijom u srcu	281
Jasna Žagar	
In memoriam: Zvonimir Sliepčević, Sergej Forenbacher.....	284
Planinarski tisak	285
Vijesti	287
Kalendar akcija	288

SLIKA NA NASLOVNICI

**Maneken s Kriških poda
(Julijske Alpe)**

foto: Branko Balaško

Osamdeset godina Rossijeva skloništa u Rožanskim kukovima

prof. dr. Željko Poljak, Zagreb

Pripovijest počinje 1896. godine, kada je domobranski major Ljudevit Rossi (1850. – 1932.), oduševljeni botaničar amater, odlučio uštedjeti za ono vrijeme golemu svotu od 600 forinti kako bi na Velebitu mogao proučavati njegovu floru. Trideset četiri godine poslije toga, točno 16. kolovoza 1930., prilikom svečanog otvaranja skloništa u Rožanskim kukovima uputio je svečarima pismo u kojem piše: *»...Ganutim srcem pozdravljam gospođe i gospodu, koji su pridošli svečanom otvorenju i posveti kolibe, koja nosi moje ime... Kao domobranski časnik počeo sam štedjeti, te sam sa uštedenih 600 forinti poduzeo godine 1896. prvo putovanje na Velebit... Svi moji pohodi najviših i znatnijih vrhova Velebita (njih preko 50) ocrtani*

su u omašnom rukopisnom djelu »Velebitom i njegovim primorjem«, koje je pohranjeno u knjižnici Botaničkog zavoda. Zahvaljujem najdužlje na iskazanoj mi počasti i molim Vas da me zadržite u dobroj uspomeni«. Dodajmo ovdje i podatak da je taj planinarski mecena, očaran Velebitom, pomogao izgradnju skloništa doprinosom od 1000 dinara (tada je to bila otprilike jedna mjesečna plaća).

Izgradnja Rožanskog skloništa ili, kako su ga graditelji skromno nazvali, »koliba«, nije bila nimalo lak niti jednostavan pothvat jer je sklonište trebalo graditi usred nepristupačne divljine i u vrijeme kad još nije postojala Premužićeva staza. Gradnju je Hrvatsko planinarsko društvo (HPD) povjerilo Marku Vukeliću iz

Na otvorenju Rossijeva skloništa prije 80 godina okupili su se svi najistaknutiji članovi HPD-a, a o tom događaju pisale su hrvatski, slovenski i češki listovi

Ljudevit Rossi – istraživač velebitske flore i planinarski mecena

Volarice, koji je za HPD prije toga gradio Krajačevu kuću na Zavižanu i Pasarićevu kuću na Ivanščici. Gradnju je novčano pomogao zagrebački Oblasni odbor. Recimo još i to da se danas više ne bi ni moglo niti smjelo graditi takvo sklonište, a niti Premužićeva staza, jer se oboje nalazi u strogom prirodnom rezervatu »Rožanski i Hajdučki kukovi«, gdje je zabranjena bilo kakva građevinska djelatnost.

Koliba je nazvana Rossijevom u čast čovjeku koji je očaran Velebitom i njegovim biljem zapustio vojničku karijeru ne žaleći ni troška niti napora da svijetu otkrije ljepotu i vrijednost planine u koju se zaljubio.

Na proslavi otvorenja skupilo se unatoč lošem vremenu mnogo svijeta, planinara i gorštaka, koji su – kako piše u tadašnjim izvješćima – s ganućem pratili svetu misu i posvetu skloništa, a zatim i zanosne govore tada najuglednijih ličnosti iz planinarskog života.

Zabilježeno je da je starigradski župnik služio misu i posvetio kuću i da je na to »opću pažnju pobudio svojim umnim i lijepim govorom šumarski inspektor ing. Ante Premužić« u kojem je među ostalim rekao: »Upoznavši ove krajeve u par planinarskih uspona sa pionirima i prvakom hrvatskog planinarstva g. dr. Krajačem osjetio sam i ja veliku ljubav za ovu našu divnu

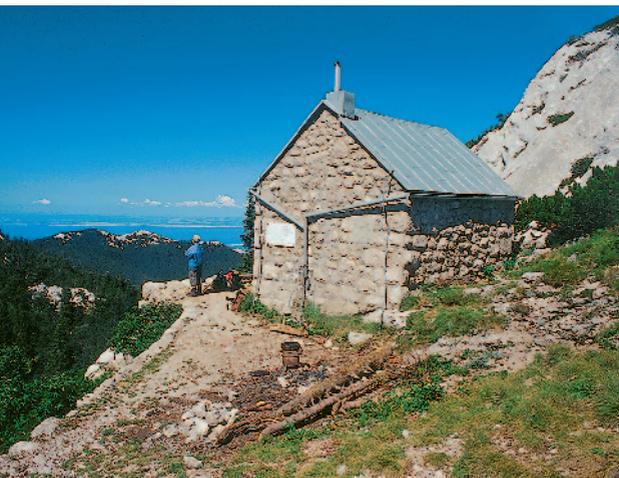
Izgradnja Rožanskog skloništa ili, kako su ga graditelji skromno nazvali, »koliba«, nije bila nimalo lak niti jednostavan pothvat jer je sklonište trebalo graditi usred nepristupačne divljine i u vrijeme kad još nije postojala Premužićeva staza

veleplaninu Velebit i za puk naš u Podgori i Lici, pa gradeći po službenoj dužnosti ovdje po kršu i liticama šumske putove i staze, koji će ujedno poslužiti i planinarskom otvaranju Velebita, lagan mi je ovaj teški posao, jer osjećam da radim s onima i za one, kojima je, bili planinari ili ne, u srcu, u duši i u čitavom biću živo i djelotvorno planinarsko geslo: Naprijed! Gore! Na više«.

Predsjednik HPD-a dr. Ivan Krajač u govoru je opisao kolibu na svoj poznati faktografski, ali ujedno i emotivan način: »Ona se je tako stisla i priljubila uz stijene, da izgleda kao da potpuno spada u svoju divlju romantičnu okolinu. Mjesto, na kojem stoji, spaja u sebi sve odlike Rožanskih kukova: visoku, razdrtu južnu stijenu Pasarićeva kuka; tamno zelenilo visoke crnogorice, ublaženo mekanom zeleni travnika pod stijenama; visoko sedlo sa kotlinom Štirovca pod sobom; lijepi i ubavi Jerković dolac, te bujnost i ljepotu krških oblika hrpta Novotnijeva kuka. Tako koliba sa okolinom tvori harmoničku sintezu prirode i kulture na velebitskom hrptu.«

»Nato je g. Jeniček izrekao krasan govor (djelomično hrvatskim jezikom), koji je sve prisutne duboko ganuo, a zatim je dr. J. Oblak u ime Slovenskog planinskog društva pjesničkim zanosom veličao nedostižive čari i krasote Velebita.«

Jeniček je na proslavu došao čak iz Praga kao predsjednik Čehoslovačkoga turističkog društva (70.000 članova) i urednik njihovog »Časopisa turistu« (48.000 pretplatnika!). Kao da je u ono doba bilo više shvaćanja za vrijednost takvoga pionirskog pothvata i više europske planinarske solidarnosti nego danas.

ALAN ČAPLAR

Rossijevo sklonište – jedan od najprepoznatljivijih simbola planinarstva na Velebitu

OBNOVA ROSSIJEVA SKLONIŠTA

Odazivajući se pozivu za sudjelovanje u obnovi Rossijeve skloništa ušli smo u tajni svijet velebitskih ljepota, koje smo do sada samo naslućivali. Ime »Rossijevo sklonište« za nas je imalo gotovo mitski prizvuk, slično kao i Ratkovo sklonište u Samarskim stijenama. Ti objekti predstavljaju biserje hrvatske planinske arhitekture i kao takvi zaslužuju najviše standarde brige i obnavljanja, tim više što se nalaze u ekstremno zahtjevnim uvjetima.

Rossijevo sklonište prije šest godina obnovili su vrijedni članovi PD-a »Degenija«, no zbog stalnog utjecaja vlage i ekstremnih vremenskih uvjeta, ali nažalost ljudskim nemarom, zatekli smo ju zapuštenu. Iz stručnog aspekta utvrđeno je da je kondenzna vlaga u njemu načinila najviše štete – vlaga se godinama akumulirala u sloju unutarnje žbuke. Ovoga ljeta prionuli smo sa skupinom entuzijasta temeljitoj obnovi nosive strukture skloništa, a predviđena je i izrada novog namještaja te obnova WC-a koji se nalazi blizu terase, a koji se za sada ne može koristiti. Sva sredstva za obnovu su dobrodošla, jer za ove početne radove nosi nas entuzijizam i ljubav prema pozivu i planinama, ali kako će radovi odmicati, bit će potrebna stručna pomoć majstora, čiji rad u tom okolišu svakako treba honorirati.

Bit će nam drago susresti vas kod Rossijeve skloništa!

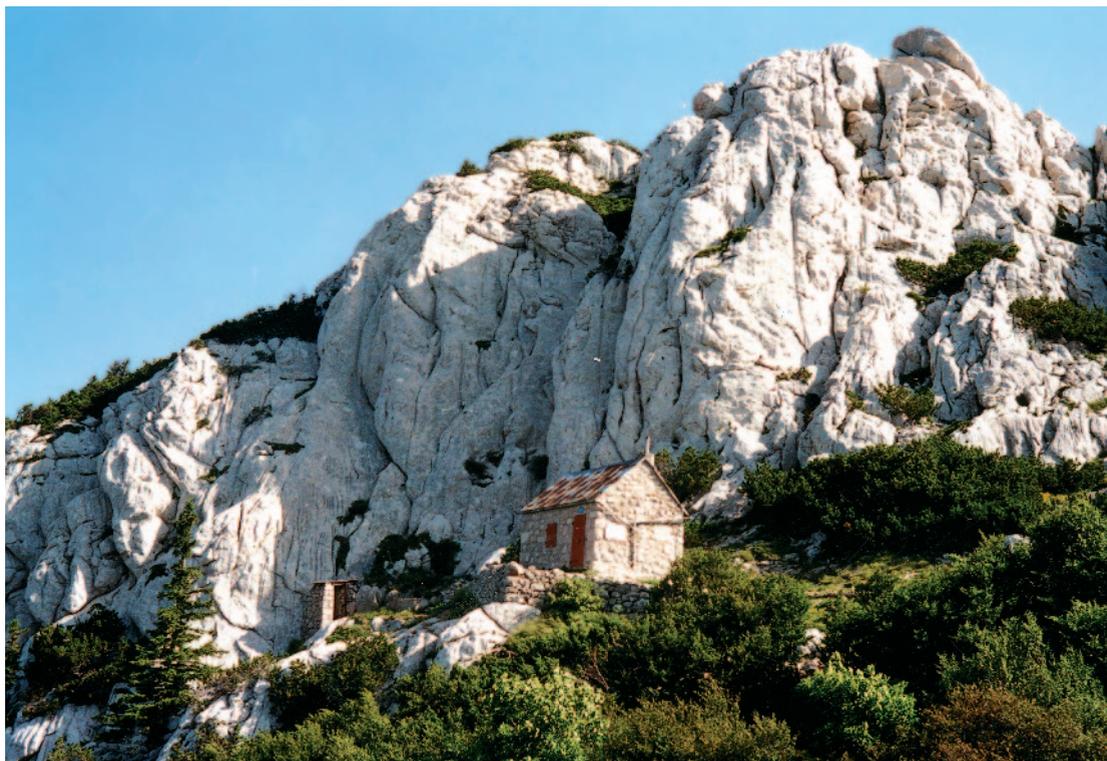
Robert J. Loher, dipl. ing. arh.,
voditelj obnove i projektant, AG Planum d.o.o.

O otvorenju »kolibe« pisale su i novine i časopisi. »Časopis turistu« u Pragu objavio je članak pod naslovom »Velika svečanost planinara i velebitskih gorštaka«, ljubljanski dnevnik »Jutro« 22. kolovoza piše o »tajnosti tihega, a silnoga Velebitskega gorskoga kraljestva«, a »Hrvatski planinar« donosi opširnu reportažu Josipa Pasarića »Planinarska slava na Velebitu«, u kojoj spominje Rossijev poklon od 1000 dinara za uređenje skloništa i kako su velebitski gorštaci za vrijeme svete mise skladno pjevali lijepe narodne crkvene pjesme.

Otada do danas prošlo je punih 80 godina, a »koliba« još uvijek stoji na svome mjestu. Posjetili su je nebrojeni planinari, domaći i strani. Svi su, unatoč njezinoj skromnosti, oduševljeni položajem koji su izabrala dva složna planinarska druga, Ivan Krajač (1877. – 1945.) i Ante Premužić (1889. – 1979.). Premužić je zaslužan i zato što me je nagovorio da sklonište, zajedno s njegovom stazom, uvrstim 1969. u »Velebitski planinarski put« kao najljepšu dionicu. Zahvalan sam mu za savjete, terensku pomoć i posebno na tome što je unatoč poodmakloj dobi, kao osamdesetogodišnjak, došao na otvorenje VPP-a na Zavižanu 4. srpnja 1969. Odužili smo mu se 1979. spomen-natpisom uklesanim u stijenu pored njegove staze, a po uzoru na rimski natpis na obližnjem »Pisanom kamenu« u Begovači, koji odolijeva već dvije tisuće godina.

Rossijevo sklonište nalazi se na vjetrometini visokoj 1580 metara, koja mu znatno skraćuje vijek trajanja, a bilo je i posjetitelja koji su se bezobzirno i sebično ponašali; neki su u skloništu za loženje vatre upotrijebili klupe i stolove, drugi su radi udobnog sunčanja iznijeli na livadu posteljinu i tamo je ostavili, tako da ju je uništilo nevjere, ili su jednostavno nakon odlaska ostavili otvorena vrata i prozore na milost i nemilost snazi nesmisljene bure. No, pravi su se planinari uvijek trsili da sklonište ostave u redu i nekoliko ga puta temeljito obnavljali, npr. 1940., 1955. i prilikom otvorenja VPP-a 1969. Ponovno ga je obnovilo PD »Degenija« iz Zagreba 2004.

Uoči otvaranja skloništa skupština HPD-a je 12. lipnja 1930. imenovala svoga uglednog člana Ljudevita Rossija, sa članskim stažem od

Rossijevo sklonište pod Pasaričevim kukom na sjevernom Velebitu

pola stoljeća, začasnim članom, a prilikom proslave 20-godišnjice VPP-a Hrvatski planinarski savez je 2. rujna 1989. na vanjskom zidu skloništa svečano otkrio spomen-ploču dvanaestorici zaslužnih velebitaša, među njima i Rossiju. Časopis »Hrvatski planinar« pisao je o njemu nekoliko puta: Ivo Horvat (1930., 3); Josip Pasarić (1932., 227); Ivo Lipovščak (1976., 39) i Mladen Strižak (2000., 151).

Prema približnoj procjeni, Rossijevo sklonište godišnje posjeti oko tisuću ljudi, a njihov

broj iz godine u godinu raste. Samo je dnevnika VPP-a dosad raspačano oko deset tisuća. Čari Rossijeva skloništa podno slikovitoga Pasaričeva kuka ne mogu odoljeti ni današnji planinari i ono je, uza Zavižan, najatraktivnija točka u Nacionalnom parku »Sjeverni Velebit«.

Recimo na kraju da je u povodu 160-godišnjice Rossijeva rođenja i 80-godišnjice izgradnje skloništa upravo u tijeku njegovo ponovno uređenje i da se o njemu danas skrbe članovi PD-a »Kailaš« iz Zagreba.

SVEČANOST U ROŽANSKIM KUKOVIMA

Ovoga ljeta, na Veliku Gospu, navršava se 80 godina od otvorenja Rossijeva skloništa. Tim povodom 15. kolovoza 2010. PD »Kailaš« priređuje malenu svečanost pred Rossijevim skloništem. Prigodni program počinje u 10 sati – svi zainteresirani su dobrodošli. Skloništu se može prići iz smjera Zavižana, Velikog Alana, Velikih Brisnica te iz smjera Tromede preko Škrbine drage.

Nikola Hapač

Tura po Velebitu prije 75 godina

Putovanje članova HPD-ove podružnice »Plešivica« iz Jastrebarskog 1935. godine

Juraj Rendulić, Jastrebarsko

U arhivi HPD-a »Jastrebarsko« ostao je sačuvan ručno uvezan album s opisom i brižljivo odabranim fotografijama s putovanja skupine jaskanskih planinara po srednjem Velebitu prije točno 75 godina. Opis toga planinarskog putovanja s današnjeg je stajališta iznimno zanimljiv jer je danas, u eri automobila i planinarskih domova, potpuno nezamislivo poduzeti turu na Velebit na takav način kako su to činili planinari prije tričetvrt stoljeća. Podsjetimo, bilo je to vrijeme odmah nakon izgradnje Premužičeve staze, kojoj je kao predsjednik HPD-a i ministar financija kumovao upravo član jaskanske podružnice Hrvatskoga planinarskog društva – znameniti Ivan Krajač. Dosad neobjavljen zapis o izletu jaskanskih planinara, koji uz neznatne korekcije prenosimo kao uspomenu na način planinarenja prije 75 godina, zabilježio je Krajačev veliki planinarski prijatelj dr. Juraj Rendulić.

Ur.

Brdo Oštrovica iznad Pazarišta

Ljeti godine 1935. od 30. srpnja do 7. kolovoza podosmo Joža Brkić zvan Biba, Miran Žemljić, Ivica Kos, Emil Pršle i dr. Jure Rendulić – svi dobri prijatelji, skromni planinari, članovi HPD-ove podružnice »Plješivica« u Jastrebarskom, tihi obožavaoci prirodnih krasota lijepje naše Domovine – da oplemenimo svoje duše na pogled jednog od najljepših naših planinskih krajeva, da vidimo taj biser Hrvatske, naš srednji Velebit. I obidosmo sretno i radosno sve te kamene stijene i visoke planine, te ravne, plodne, zelene doline, sve te prirodne krasote, koje je doista vrijedno vidjeti, koje se nikad ne mogu zaboraviti ni iz duše izbrisati.

30. srpnja. Budimo se iza Vrhovina. U zadnjem vagonu kratotoga splitskog vlaka ljuljamo se kao da sjedimo na repini nekoga glomaznog gvođenog gmaza što vijugajući juri tim nebrotjenim zavojima ličke pruge. Sneni i neispavani gledamo tu kršnu krajinu nad kojom se poslije vrućih, sunčanih, sušnih dana nadvilo jutros tmurno, oblačno nebo, što obećava kišu.

Ispred naših očiju brzaju slike, izmjenjujući se redaju jedna za drugom, izmiču puste brdine posute kamenjem i nadolaze zelene doline, sela, zaseoci, male drjemovne željezničke stanice Sinac, Lešće, Studenci i – eto nas na cilju. Biba trubi (on redovno trubi): »Spremajte se, dečki!«

U 6 sati stigismo u Perušić. »Este li vi iz Jaske?« – pita nas čvrst preplanut seljak s crvenkapom, vozar Štimac, koji će nas kolima odvesti do Pazarišta. Sjedamo u kola na gruba sjedala od sijena i slame, među nabijene i prepune naprtnjače, te naše barilce, koje smo po

običaju jaskanskom ponijeli sobom »da nam se u nevolji nađu«.

Prolazimo kroz Perušić. Ličko mjestance s 300 duša, kotar, sud, financi, žandari, općina, šumarija, rimokatolička crkva, škola i još nekoliko kuća. Kamenitom, prašnom cestom, jednolično lomatajući i zaglušujući nam riječ, kotrljaju se naša teška, teretna kola i mi polagano odmičemo prema Pazarištu. Raspoloženje odlično, veselo i vedro, izazvano ugodnim osjećajem da polazimo u brda i planine, gdje ćemo daleko od poslova, daleko od svagdanjih briga i jada, u divnoj, čistoj prirodi, bezbrižno i drugarski provesti tih nekoliko dana svojega odmora.

Stigosmo do rijeke Like, koja u dnu duboke usjekline, s tek nešto vode, hita prema svome ponoru. Pokraj seoca Kaluđerovca prelazimo Liku preko visokoga slikovitoga kamenog mosta. Kratka stanica, da uzmemo nekoliko snimaka.

Ostavljamo Liku te skrećemo prema jugu i za čas stigosmo u selo Klanac. »Ovdje je išao u školu blagopokojni Ante Starčević, Slava mu!« – priopćava nam s naročitim pijetom Biba i skidajući šešir pokazuje nam rukom prema istoku, gdje se pod brijegom stisnulo seoce Žitnik, rodno mjesto Starčevićevo.

Prolazimo mimo osamljenog, kao iz ravnog polja niklog brda Oteša (745 m) s lijeva, i tad s desna podno oštrog brda Oštrovice (846 m), gdje smo se slikali. U 9 sati stižemo u Pazarište – rastreseno selo u pazarišnoj dolini, s nekoliko kuća, mlinom i pilanom g. Ivana Biškopovića, rimokatoličkom crkvom sv. Jakova na uzvisini s koje je lijep vidik na cijelu dolinu.

Odmor i dobro pripremljen zajutak kod prijaznog i uslužnog Biškopovića. U 12 sati krećemo dalje strahovito lošom, kamenitom, neravnom cestom mimo Male Plane i uz potok Krpanovac te za jedan sat lomatanja i glavinjanja u kolima stigosmo pred Veliku Planu.

Ugodno je olakšanje kad prestade trešnjava kola i kad sađosmo te protegosmo ukočene kosti. Tu smo se oprostili s našim vozarom Štimcem i pretovarivši naše stvari s kola na samare, na dva konja, pošli smo pješice uz brdo. Od Velike Plane uspinjemo se neprestano prema selu Bakovcu, ostavljajući s lijeve strane kućice sela Velike Plane što se porazbacane šćućuriše u toj uskoj dolinici potoka Tisovca.

Štirovača i Jovanovića padež

Desno vodi novi put, također prema Bakovcu, izrađen u serpentinama, lakši, ali dulji. Mi idemo prečkim, strmim, kamenitim putem i za jedan sat uspesmo se pred selo Bakovac. S lijeve strane pod nama duboka, mladom bukovom šumom obrasla usjeklina, kojoj se na dnu bjelasa pijesak od suše gotovo presahlog potoka Tisovca.

Kad se okreneš otvara ti se lijep vidik na dolinu Velike Plane i pazarišnu ravnicu. Sveudilj se uspinjući ulazimo u gustu bukovu šumu Timor (državna šuma). Tu se doskora počinjemo spuštati, prolazeći mekanom šumskom stazom pored golemih visokih bukava i bezbrojnih od vjetra i groma oboreni stabala – prema uvali potoka Tisovca. Nedaleko od staze je vrelo, gdje se opskrblismo svježom vodom.

Gusta je magla legla na šumu i kao paučinom obavila ta golema bukova stabla, te sipi

U arhivi HPD-a »Jastrebarsko« ostao je sačuvan ručno uvezan album s opisom i brižljivo odabranim fotografijama s putovanja skupine jaskanskih planinara po srednjem Velebitu prije točno 75 godina

kao da sitna kiša pada. Uspevši se kroz zadnja tri naročito strma zavoja, ulazimo kroz oblak guste hladne magle, koja nam žalibože zatvara svaki vidik na ravan Padeške kose. Ovdje određeni odmor otpada da izbjegnemo kiši i mi tjerani hladnim sjevernjakom prosljeđujemo dalje, naglo se spuštajući po Padeškoj kosi prema cesti koja vodi iz Debeljaka u Štirovaču. Tu počinje crnogorica i taj znameniti nacionalni park Štirovače.

Eto nas na cesti i sad prolazimo širokom alejom gorostasnih smreka i jela kao perivojem. Da, zaista je to park, što ga priroda ovako divno stvorila, te ga ljepšeg zamisliti ne možeš. Mada se vrijeme muti, magle zgušćuju i prekraćuju vidik – utisak, što ga ostavlja ta krasna, crna, smrekova šuma jedinstven je i neizbrisiv.

Punim plućima željno i halapljivo udišemo ozonski svježiji crnogorični miris, osluškujući tajanstven šapat vjetrom uzbibane tamne i nepregledne šume. Tek što to narušava taj sveti sklad ovoga veličanstvenog hrama prirode? Udarci su to sjekire što okrutno obaraju baš uz cestu golema ravna stabla i prasak uz koji se ona, kao uz bolan krič, ruše da budu oguljena, spremna za pilanu i da onako bijela, povaljena, kao goleme bijele crte isprekrižaju, precrtaju i nagrde tu krasnu sliku prirode. To je štropot i fijuk parne pilane što kao neki vampir ždere i guta tu divnu šumu, zato da se propazari nekoliko kubika dasaka. Koje li disharmonije! Ne može nacionalni park biti istodobno i trgovačko poduzeće! Na svaki način, ako je doista potrebna ta pilana, ne bi se smjelo – kako se to bar nama nestručnjacima čini – ovako nemilosrdno i bezobzirno obarati najljepša i najveća stabla u samoj aleji tik uz samu cestu i time nagrđivati ona prirodna ljepota.

U 6 sati stigismo u Štirovaču. Tri kuće: lugarnica, činovnička šumarska kuća i gostionica Kalanj. Sve zapremljeno, jer se tu nalazi nekoliko obitelji na ljetovanju. Smjestismo se nekako, za silu, u gostionici Kalanj. Umorni jedva dočekasmo da sjednemo i da odahnemo.

No umora brzo nestaje i mi poslije obilne, izvrsno pripremljene večere, uz čašu vina, svirku harmonike, prepričavanje današnjih utisaka i po koju zdravicu, završavamo u najboljem raspoloženju prvi dan našega velebitskog izleta.

31. srpnja – Dan odmora i plاندovanja. U 7 sati ustajemo; treba spremiti gostioničku sobu, u kojoj nam za nuždu spremiše na podu zajednički slamnati ležaj. Sjevernjak raskida i goni oblake i pojavljuje se plavilo neba, koje začas opet zastiru vlažni, kišni oblaci, da ih opet zamalo nestane.

Upoznajemo se s gostima i domaćima u Štirovači. Upravitelj pilane g. Kalanj pripravnno nam je pokazao i protumačio cijeli uređaj, postrojenje i rad u pilani. Starinski parni stroj, grijan pilovinom – neki perpetuum mobile – tjera brojne pile i cirkulare, što štekćući i sičeći izrađuju dnevno 80 kubika dasaka raznih veličina. Oko 25 do 30 radnika nalazi tu koru hljeba. Oko pilane izdižu se golemi kubusi naslaganih dasaka, što treba da se otpreme na Jablanac, i čitava brda pilovine i raznih otpadaka od dasaka, što će tu neupotrijebljeni strnuti.

Šećemo po toj krasnoj crnogoričnoj šumi koja se svuda unaokolo u nedogled prostire, uživajući punom mjerom u tim prirodnim ljepotama, u tom čistom, gorskom, mirisnom zraku.

A tek voda! Ta izvrsna, hladna štirovačka izvornoda, što se je do sita napiti ne možeš. Upravo ti se nameće pitanje kako to da ovdje, u tako jedinstveno lijepom, šumskom planinskom kraju, nema još planinarske kuće? Za unapređenje planinarenja po Velebitu i time za upoznavanje ovoga našeg divnog gorja neophodno je potrebno da se takova kuća čim prije ovdje podigne, kako bi planinari bili sigurni da će ovdje naći prijatan svoj dom i konak.

Određeni izlet na Alan i Alančić zbog nesigurnog vremena otpada, čime smo se pomirili već zato što smo na Alančiću bili prije tri godine kad smo prošli sjeverni Velebit. Predsjednik Biba strogo i odlučno naređuje da se poslije podne krene ka kući na Ogradenici, no nadgla-

san u bučnom i veselom glasovanju, u kojem su sudjelovali svi štirovački gosti i domaći – rado i sam pristaje da ostanemo do sutra ovdje.

Poslije večere čašica vina, razgovor, zdravice, pjesma, harmonika pa čak i ples. Veselo je i lijepo u toj Štirovači! Jedan dio gostiju (obitelj g. prof. Z. Brkića iz Gospića) ostavio je danas Štirovaču i mi smo ukonačeni u dvije sobe s udobnim i čistim krevetima, sa sigurnim izgledima na dobar počinak.

1. kolovoza. Ustajemo tek u pola šest umjesto u četiri sata. Bibina inače nepogrešiva budičica »zatajila« je za cijeli sat i pol.

Gostoljubiva domaćica, gđa. Kalanj, nudi nas na rastanku odličnom rakijom za sretan put i mi se opraštamo od lijepe Štirovače te u pola sedam krećemo pjevajući južnim pravcem, kojim smo i jučer došli. Ne skrećemo označenom stazom za Šatorinu, već nekoliko koraka niže cestom koja vodi na padeže. Ulazimo u gustu crnogoričnu šumu i za čas eto nas na Jovanovića padežu: velika čistina, lijepa, široka, zelena livada s nekoliko koliba i torova (obora) za stoku. Unaokolo okružuje i zatvara tu čistinu gusta tamnozeleno šuma nad kojom se uzdiže Manito brdo (1376 m). Po širokim, ravnim livadama, u sjaju jutarnjeg sunca, bijele se stada ovaca, što veselo skakuću po toj zelenoj dolini.

Oko ti se ne može nagledati te prirodne ljepote i ne možeš se odijeliti od toga izvanredno lijepog, slikovitog kutića. Snimili smo više snimaka.

Prolazimo dalje šumom kroz jednu prosjeklinu i nakon pola sata šetnje po svježoj hladovini, berući uz put kiselkaste, mirisave jagode i trnule, stigismo na drugi padež zvan Crni (Borovac) padež. Isto tako čistina, ravnica, obrasla travom iz koje tu i tamo strši kamenje, te ispregrađena sva oborima za blago. Sa svih strana opkoljuje tu čistinu gusta šuma, a prema jugozapadu nadvila se šumovita Šatorina (1624 m), kojoj se na suncu bijeli goli vrh. Nekoliko nađenih kolibica, stado ovaca i pastiri, to je sve živo u toj veličanstvenoj tišini prirode.

Ostavljamo mekan sag tih padeških gorskih livada, te prekrasne padeže, tu divnu, mirisavu crnogoričnu šumu, taj jedinstveni naš nacionalni park, te se grubom kamenitom stazom prilično strmo počinjemo uspinjati. Prestaje crnogorica i ulazimo u bukovu šumu sveudilj se uspinjući. Mimo vrela Slatka vodica dolazimo na novi planinarski put g. ing. Premužića i po tom putu izbismo na visoko-ravnicu Dokožina plan (1259 m).

S te čistine ne skrećemo odmah na početku na lijevo, kuda je valjda prije, po postojećim još markacijama sudeći, vodila staza na Šatorinu,

Na vrhu Šatorine

nego prosljeđujemo dalje novim putom g. Premužića, koji vodi na Ograđenicu. Nakon kojih 500 koraka laganog uspona u hladovini bukove šume dolazimo do jednog raskrižja, gdje jedan put vodi desno na Ograđenicu, a drugi lijevo na Šatorinu. Tu imamo kratak odmor i ručak. Konje sa stvarima otpravismo na Ograđenicu, a mi krećemo lagano na Šatorinu.

Put je izveden upravo savršeno, tako te niti ne ćutiš uspona, kao da se šećeš po Tuškancu. Puni hvale i zahvalnosti prema g. Premužiću, koji je svojim upravo savršeno izvedenim putevima po sjevernom i srednjem Velebitu učinio neprocjenjive usluge za razvoj velebitskog planinarstva, oduševljeno zaključujemo da ćemo ga u znak zahvalnosti izabrati začasnim članom naše podružnice, kad mu ine hvale i priznanja iskazati ne možemo.

Postupno se i lagano uspinjemo, a bukova šuma kojom prolazimo biva sve rjeđa i niža što se više uspinjemo. Na jednoj čistini, gdje nema šume, otvara nam se krasan pogled na Padeže i Štirovaču, koja se duboko dolje bijeli svojim naslaganim daskama, usred tamne šume što se nadaleko svud naokolo prostire. Bukova šuma prestaje i zamjenjuje je niska klekovina, što tu povaljena od vjetrova pokriva sivo kamenje.

Uspinjemo se k vrhu serpentinom, koja kao pojas okružuje taj vrh Šatorine i iza jednog zavoja puca prvi vidik na more, gdje u žaru sunca titra gola hridina otoka Paga. Prestaje i živica klekovine i prema vrhu vidiš samo nisku rijetku travu što izbija među samim kamenjem. Put svršava u jednoj kotlinici neposredno pod vrhom. Idealno mjesto za odmor, pravi boreas anemoion. Tu se sastajemo s čuvarom kuće na Ograđenici, koji je pred nas došao. On nam reče da imademo osobito dobar dan bez bure, koja inače stalno i žestoko ovdje puše.

Uspnemo se na vrh, na piramidu od kamenja na samome vrhu Šatorine (1624 m). Pogled je doista veličanstven: na desno na zapadu uz more diže se Ograđenik (1614 m), do njega oštri Malovan (1611 m), pa Matijevića brdo, zatim k jugu Struge, pred nama Lisac (1450 m) pa Kugin vrh, povrh njih Budakovo brdo (1318 m) s livadom na vrhu, zatim Bačić kosa nad kojom se iz šume izdižu sive gole hridine Bačić kuka (1306 m), a na hrptu Bačić kose

ljeska se na suncu krov nove planinarske kuće. U pozadini Visočica, istočno lička dolina pazarišna, brda Golić i Debeljak, a iza ovoga gospićka dolina. Prema sjeveru pred nama Mala Šatorina, a dolje pod nama duboko Štirovača, nad njom brdo Mrkvište, a u pozadini suncem obasjano ružičasto-bijelo stijenje Rožanskih kukova. Tu na vrhu susrećemo žene i djecu iz Primorja kako između kamenja beru slabu, rijetku, od suše požutjelu travu za krmu svome blagu. Kolika muka, kolik napor!

S vrha Šatorine vodi nas čuvar kuće na Ograđenici Ante Vrban poprečnim putem, te se naglo spuštamo šatorinskom kosom, mimo Šatorinske kotline, sve niže, a tad se prilično strmo uspinjemo na sljeme Matijević brda. Odavle nam se pruža dalek pogled na more. Tu se namjeravalo podići planinarsku kuću, ali se odustalo od toga zbog bure, koja je tu najjača. Spuštamo se i dolazimo na novi put g. Premužića, kojim za pola sata stigismo konačno, u 4 sata poslijepodne, do nove kuće na Ograđenici.

Kojim li veseljem onako umorni i počinka željni unidosmo u taj lijepi i uredni dom. Kuća je sagrađena na visini od 1217 m. Gradnja je dovršena tečajem godine 1934., a kuća je otvorena 30. lipnja 1935. i mi smo, prema tomu, među prvim planinarima koji tu kuću posjetiše.* Vidi se i osjeća da se kod projektiranja te kuće mislilo na to da se udovolji svim potrebama planinara, da im se boravak u domu učini što je moguće više udobnim i ugodnim. Zgrada je zidana od kamena, pokriva limom. Pred kućom je mali prostor kao dvorište, a pred vratima mala veranda. Prizemno je velika soba, blagovaonica s kuhinjom, a u prvom katu dvije spavaonice, i to muški odio s 12 i ženski sa 6 urednih ležaja. Na hodniku su dva umivaonika od bijelog porculana s tuševima. U kući je vodovod i engleski klozeti. Voda je izvrsna, hladna kao led, a dobiva se iz cisterne u koju dolazi s krova kroz poseban filter. Sve je čisto i uredno, svuda udobno i ugodno.

* Kuću je sagradio kao dački dom Higijenski zavod iz Zagreba 1935., kao i kuće na Bačić kosi, Oštrecu i Malom Sljemenu (poslije Dom Crvenoga križa), a na poticaj dr. Josipa Rasuhina i dr. Živka Prebega. Danas je na tome mjestu novo planinarsko sklonište. (nap. Ž. Poljak)

Odmaramo se pred kućom sjedeći za posve novim žutim stolom, u ugodnom osjećanju i raspoloženju gledamo to »naše sinje morje adrijansko«: otok Pag ispreprtan ravnim međašnjim crtama, kojima su podijeljeni ti kameniti posjedi, a desno pružio se kao da na vodi dri-jema južni rt otoka Raba gdje se vide siluete slikovitih starodrevnih tornjeva katedrale i ostalih crkava grada Raba. Na pučini između Raba i Paga bliješti široko, sjajno, mjedeno zrcalo, odraz sunca, što se polako nagiba obzorju. A tamo daleko u sivoplavoj maglici, što kao fino tkivo spaja more s nebom, tužni naši pogledi traže obrise izgubljenih naših hrvatskih otoka Lošinja i Cresa. Neposredno pred nama s desna se uzdiže kamenito brdo Ograđenik (1614 m) s koga čuješ glas pastira i zvonce ovna ispred stada, što se kući vraća.

Neopaženo prikrada se večer. More i otočje gube se polako u sumraku i tonu u noć. Vrijedni i revni čuvar kuće Ante Vrban*, koji ima stalan nadzor i opskrbu te kuće, spremio nam je – držeći u ruci knjigu »Kuhanje« – a uz pripomoć prokušane kuharske vještine našega Bibe, tečnu i obilnu večeru. Po večeri po običaju ćaskanje, pričavanje, harmonika i tad u deset sati na počinak.

2. kolovoza. U 9 sati krenuli smo od kuće na Ograđenici prema Bačić kosi. Spuštamo se ugodnim planinarskim putem g. Premužića i ulazimo u bukovu šumu, kojom je obrašten jedan od bure zaštićeni dio inače gole kamenite planine pod Ograđenicom. Desno pod nama od bure ogoljeno brdo Pogledalo, a dolje duboko u nizini duga dolina Mlinište s oranicama još nepožetoga žita i neprocvaloga krumpira, s razasutim kućicama i malim brdašcem zvanim Bovan u sredini kotline.

Put vodi zapadnom strminom brda Malovana pod Šatorinom, sveudilj nad kotlinom Mliništa i s pogledom na more. Od juga zatvara tu dolinu brdo Stražbenica, preko koga imademo prijeći. Prolazimo mimo vrela zvanog Korito, koje je ujedno i napajalište za blago, i ulazimo u bukovu šumu brda Stražbenice. Prešavši preko njega ostavljamo dolinu Mliništa i pred nama se otvara druga, duga i prostrana dolina Radlovačka sa selom Radlovcem u južnom kutu doline. Kotlina leži podno brda Teminovca od

Kuća na Ograđenici

zapadne strane, te Visibabe (1266 m) od sjeveroistočne, s juga je zatvaraju Radlovačko brdo i Ljuljačka (1279 m), a u pozadini brdo Kurozeb (1168 m). Put vodi dugim potezom nad Radlovačkom kotlinom po padini brda Visibabe, zatim Dokozina drage, pa Kovinac brda.

U pol 11 sati ostavljamo Radlovačku dolinu i prelazimo na desnu padinu brda Razvršja opet u bukovu šumu, koja je mjestimice bujna, a mjestimice propala i isušena. U 11 i pol stigismo nad šumom obraslu dolinu Vrbansku dulibu, s istoimenim selom, koju zatvara od sjevera Bačin vrh, a od juga Meralovac. U lijevoj hladovini bukove šume udarismo logor za odmor jedan sat i za ručak iz naprtnjače.

U pol jedan krećemo dalje. Put se lagano spušta kroz lijepu šumu po Vrbanskoj kosi sve do malog sela Skorpovca (selo je danas posve raseljeno, kao i svi Dabri – nap. ur.). Odatle se uspinjemo i put koji vodi između brda Prištove stare s lijeva i Čukove doline s desna, a tad opet ulazimo u gustu bukovu šumu Babić dulibice i Jelinić drage. Nakon jednog sata šetnje tim ugodnim šumskim putem izlazimo na otvoren dio usječen u kamenu brda Jezzerina, pa zatim brda Lokvetina. Desno dolje duga dolina Duboko, a dalje krasan vidik na more i na golo brdo Papratnjak. Sunce žari u punoj snazi, a mi se znojni uspinjemo sve više tim kamenitim putem. Dolazimo podno Budakova brda, pa zatim Čopina vrha i tad se put naglo serpentinama uzdiže prema sedlu Bačić kose.

Došen dabar

U pola četiri sata stigli smo pred novu kuću Škole narodnog zdravlja na Bačić kosi, na visini od 1116 m. Kuća sasvim ista i istodobno sagrađena i otvorena kao i ona na Ograđenici (poslije Drugoga svjetskog rata nekoliko je puta obnavljana; danas je u ruševnom stanju – nap. ur.). Stalno je nastavana, a opskrbljuje ju čuvar Ivo Vrban, brat čuvara kuće na Ograđenici, koji tu službu vrše uz plaću od 300 dinara mjesečno. Od kuće prekrasan pogled na Bačić kuk (1306 m), što se tu pred nama kao suro, golo, sivo stijenje ispriječilo.

Ispod kuka prostire se uvala Bačić duliba obrasla rijetkom bukvom, a dalje prema istoku je niz kukova što tu kao kameniti tornjevi stoje na straži. Ti su: prvi Vranjković kuk, drugi od Snježnjače, treći od Korita i četvrti Zasičeni kuk. U pozadini brdo Kokir (1255 m) i desno Došen dabar, a zatim prema jugoistoku Jašmakuša i Maraluša. Neposredno nad kućom proteglo se brdo Visibaba. Pogled na more je žalibože ispred kuće posvema zatvoren bukovim stablima pa, da bude pun užitak kad se čovjek ispred te kuće divi toj krasnoj prirodi, trebalo bi svakako odstraniti tih nekoliko bukava što zastiru pogled na more.

Nakon odmora uspesmo se u 6 sati na brdo Čopin vrh (uspon 20 minuta). Prekrasan vidik na hridine Bačić kuka, te ostale kukove, na brdo Visibabu i na novu našu kućicu pod njom, te u pozadini na golemu kamenitu gromadu Kizu (1278 m). Na zapadu dolina Duboko i prekrasan širok vidik na more i otočje. Poslije toga popeli smo se na suprotno brdo Visibabu, pod kojim se dolje u dubini prostriješe kao dva odvojena bazena Crni dabar s Kizom i Alaginčom u pozadini te neposredno dolje Ravni dabar s Rujičinić kukom. To je jedinstveno lijepo, to je pogled i dojam koji se nikad zaboraviti ne može. Poslije večere spremljene na brzu ruku, umorni i željni počinka brzo potražismo svoje ležajeve.

3. kolovoza. U 6 sati ostavljamo kuću na Bačić kosi i spuštamo se desno od kuće strmo gustom bukovom šumom u Bačić dolac i stižemo neposredno pod goli kamen Bačić kuka. Tu se počinjemo uspinjati kamenitom, mjestimice u kamenu usječenom stazom, a tad se opet spuštamo i dolazimo na ravnicu Bačić dulibe. Tu smo stali i snimili tu doista prekrasnu prirodnu sliku. Dan je lijep sunčan i u jutarnjem suncu ta prirodna ljepota još ti se ljepšom čini, te se je nagledati ne možeš.

Široko ravno plodno polje njiva i livada, a nad njima sa zapada strši kao iz zemlje nikla golema stijena Bačić kuka (1306 m), s gustom bukovom šumom u podnožju. Šuma je presječena s dvije goleme kamene stijene zvane Samogredi, koje se kao neki tvrđavni potpornji upriješe u stijenu Bačić kuka. Od istoka diže se trozubi Kuk od Snježnjače i Zasičeni kuk, od sjevera brdo Kokir i Bilo Javorovo, te u pozadini Laktin vrh. Na toj dolini projektirana je pilana, te bi se imala i cesta ovamo izgraditi.

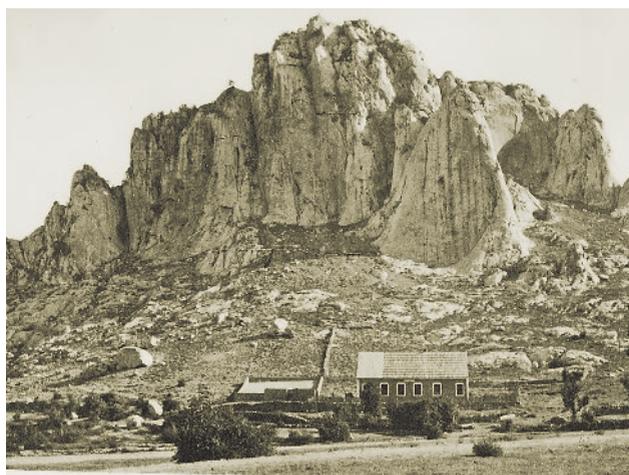
Mali uspon i mi ostavljamo tu prekrasnu Bačić dulibu te ulazimo nad Došen dabar. To je isto tako široko polje, što se prostrlo podno Kuka od Snježnjače i Zasičenoga kuka (Zasičeni, jer je u sredini oštro udubljen, kao da je zasječen). Od sjevera izdiže se šumovito brdo Strana i Crni vršak, od zapada gotovo golo brdo Kosa i od istoka Meraluša. U dolini naselje od nekoliko kuća. Opet mali uspon i mi dolazimo nad malu kotlinu zvanu Mali dabar kao nastavak Došen dabra, Prolazimo podno kuka Proci-pi, koji se nadvio nad ovom dolinom, a u kom se vide okrugle udubine zvane Kotle. Kroz ovaj kuk imala bi ići tunelom spomenuta projektirana cesta za Bačić dulibu, kako nam to tumači naš vodič.*

Pred nama izdižu se veličanstvena kamena vrata, što ih čine dvije goleme stijene: s desna Rujičin kuk, a s lijeva goli šiljati tornjevi kuka Čeline. Prolazimo kroz ta vrata prevalom zvanom Devčić kosica i pred nama se otvara prekrasna dolina pokrivena oranicama i zelenim livadama, taj čuveni Ravni dabar. Doista je teško opisati posebnu prirodnu ljepotu tih dabara, a naročito Ravnog dabra, taj kontrast koji čine one puste goleme stijene, šiljci i tornjevi tih kamenitih kukova, što se kao bedemi nad tom dolinicom uzdižu – prema sočnim, zelenim livadama i njivama te pitomom seocu, što se prostriješe i stisnuše podno tih surih stijena. To se mora vidjeti!

Dolina Ravnog dabra okružena je od sjevera Rujičinim kukom (951 m), a od sjeveroistoka Čelina kukom (907 m). (Ovdje valja

spomenuti da se u knjizi dr. J. Poljaka »Planinarski vodič po Velebitu« ova dva kuka nazivaju posve obratno, te se onaj od sjevera, do Visibabe, naziva Čelinac kuk, a onaj drugi nad školom Rujičin kuk. Međutim, ispitivanjem žitelja u Ravnom Dabru doznao sam, da je naziv tim kukovima obratan, a izim toga obratio sam se i na učitelja škole u Ravnom Dabru, koji mi je također potvrdio da narod zove onaj kuk nad školom Čelina kuk navodno s toga jer se u njemu nalazilo mnogo pčela, a onaj drugi sjeverni kuk, Rujičin kuk, s razloga, jer se ispod njega nalazi voda, koju i danas zovu Rujiča.)

Podno kuka Čelince (odnosno kako ga g. Poljak zove Rujičina kuka) sagrađena je osnov-

Ravni Dabar (Rujičin kuk i škola pod Čelincem)

* Ta je cesta uskoro i probijena, a njezin najslikovitiji dio prolazi tunelom kroz Kukaline, stijene koje se poput rebara dižu nad Došen Dabrom. (nap. Ž. Poljak)

na škola godine 1929. za sve Dabre. Tu se nalazi cisterna, koja je sada presušila. Od sjeverozapada upiru se u tu dolinu zadnji obronci Visibabe, s koje smo jučer gledali te dabre. Od jugozapada je brdo Butinovača (1128 m), a od zapada na okrug prema sjeveru Dabarska kosa. Prema jugu leži, odijeljen niskim brdom Riljevska kosica, dva puta veći Crni dabar, koji smo jučer gledali sa Visibabe.

Iz doline uspinjemo se jugozapadno uz Dabarsku kosu i nakon pol sata prilično strmog uspona stižemo na vrh Dabarske kose odakle se pruža krasan vidik na cijelu dolinu Ravnoga dabra. Opraštamo se od Dabara i prelazimo preko sljemena Dabarske kose te dolazimo na novu cestu, koja vodi od Sušnja, te je baš do vjele izgrađena. Pred nama morska strana, a nisko pod nama gorska dolina Duboko.

Prelazimo preko planinarskog Premužićevog puta koji vodi od Stupačinova na Bačić kosu i krećemo desno prečkim putem po kamenitoj strmini Crni vrh. Spuštamo se u dolinu Došen ograda, nad kojom su se uzdigla poznata nam brda Čopin vrh i Visibaba. Pred nama ispriječio se kuk Velinac. Spuštajući se neprestano po grubom kamenju stigismo u lijepu dolinicu Valovje, a odavle dalje jednako teškim kamenitim putem u dolinu Kučišta i selo Kučište.

Južno odatle leži selo Ledenik s brdom Budačkom kosom, a na zapadu izdiže se neposredno nad dolinom već spomenuti kuk Velinac (745 m). Sunce pali nemilice i sve tegotniji biva nam umornima put po tom usijanom grubom kamenju – »svuda goli kamen gaze trudne noge...« Put vodi do velikog zdenca dubokog osam metara u kojem uslijed suše imade jedva za dvije čaše blatne vode.

Žurimo se da stignemo u Karlobag na brod za Obrovac. Uspinjemo se na голу kamenitu uzvisinu Ždrila, a tad se strmo po izvanredno napornom putu, među samim razasutim kamenjem i bez traга kakove travke, spuštamo po strmini brda Šiškovca k selu Staništu, koje se duboko dolje na jednoj etaži ove planine vidi. Od Staništa skrećemo južno i tad mimo jedne duboke kamenite provalije, kao nekog presahlog korita rijeke, stigismo konačno umorni i

izubijani, jedva vukući noge u 11 i pol sati u Karlobag.

U 1 sat ukrcasmo se na izletni parobrod za Obrovac. Riješivši se teške planinarske obuće i odjeće, osjetismo se odmah odmoredni. Uz čašu vina, zdravice, pjesme i svirku našeg Emila prošlo nam je cijelo poslijepodne u najboljem raspoloženju. Oko 6 sati stiže brod pred Obrovački – Zrmanjski kanjon, tu veličanstvenu prirodnu znamenitost.

Prolazimo kanjonom, diveći se toj prekrasnoj prirodnoj slici i motrimo kako brod krivudajući u tom tjesnacu među tim silnim krševitim divljim liticama i stijenama što se s obje strane strmo u more ruše.

U 6 i pol sati stigismo u Obrovac. Šećući razgledali smo mjesto te se rano vratismo na brod, gdje nam je danas i konak.

4., 5., 6. i 7. kolovoza. U 7 sati ujutro ostavismo Obrovac i naša je lađa krenula niz Zrmanju u kanjon što se usjekao među te klisure i litice. Ulazimo u Novigradsko more. Obilazimo i namještamo se na brodu motreći sad lijevo sad desno krajeve i mjesta uz koja prolazimo. Na brodu smo kao kod kuće.

Poslije ručka, kod crne kave, okupismo oko našeg stola sve goste s g. kapetanom i mašinistom broda, te nam je u ugodnom društvu i nepazice prošlo vrijeme. U 3 sata stigismo na cilj našeg puta, u Jablanac. Tu smo stari znanci još od našeg izleta po sjevernom Velebitu godine 1932. Željni mora i odmora, navrat na nos skidamo sa sebe planinarsku odjeću da je zamijenimo laganom, za more određenom, i eto nas za čas u moru.

Sva ova tri dana našeg boravka u Jablancu, u ovom ugodnom i lijepom primorskom mjestu, odmaramo se u punoj mjeri, plandujući po cio dan u moru i na suncu, da se tad pod večer barkom izvezemo ili pješice prošećemo do Zavratnice, znamenite Jablaničke drage, te da tad večer uz svirku i pjesmu u najboljem raspoloženju provedemo.

Konačno se 7. kolovoza završio naš nadasve lijep izlet i ugodan odmor. Opraštamo se od mora i Velebita te polazimo kući zdravi, vedri i odmoredni, noseći sa sobom obilje najljepših i nezaboravnih dojmova i uspomena.

Prije pola stoljeća s Premužićem na njegovoj stazi

prim. dr. **Tomislav Sablek**, Požega

Nije bilo velikih dogovora. Ing. Ante Premužić, prof. Branimir Gušić i doc. Mihajlo Pražić sve su razradili, a ostali dio ekipe – asistent dr. Boris Salaj te specijalisti dr. Željko Poljak i dr. Tomislav Sablek – mogli su samo pristati. Uostalom, svima se išlo na Velebit jer nam je planinarstvo bilo u krvi.

I tako je 26. svibnja 1959. u rano jutro gotovo polovica liječnika Klinike za uho, nos i grlo na Šalati pojurilo prema moru. Vožnja u dvije

»limuzine« – malo rabljenom »fići« i mnogo rabljenoj VW »bubi« – bili su tada prilično visok standard.

U Jablanac smo stigli raspoloženi dobrim vremenom i ne baš predobrom cestom kroz Gorski kotar i uz more. Smjestili smo se u planinarskom domu »Miroslav Hirtz«.

Drugi je dan slijedila šetnja klancem Velike Paklenice – koji je u to doba bio bogat vodom – između okomitih stijena sve do Anića kuka

ŽELJKO POLJAK

Ante Premužić pod Seravskim vrhom 1960. godine

Šumarski inženjer Ante Premužić, tvorca znamenite velebitske staze

(712 m) i njegove zanimljive stijene. Pratio nas je jak šum bistrog i hladnog bujičnjaka Paklenice. Imali smo sreću gledati letove orlova iznad Paklenice, što je s lijepim, vedrim nebom dopunilo ugođaj.

Na dan »D«, 28. svibnja 1959., već u ranu zoru krenuli smo u udobnosti našega voznog parka prema Velikom Alanu. Prvu velebitsku kosu prošli smo između Turskih vrata i Stogira te uz lagano štucanje motora stigli do planinarske kuće Alan, gdje nas je čekao ing. Premužić. Susret je bio srdačan ali kratak jer nas je on odmah poveo svojom znamenitom stazom prema sjeveru. Uz umjeren tempo, hodajući između travom pokrivenih zaravni, govorio nam je o motivima izgradnje planinarskog puta i teškoćama s kojima se susretao. Bili smo sve više svjesni činjenice da je taj put kroz velebitske stijene omogućio planinarima užitek upoznavanja s njihovim ljepotama.

Dok smo hodali napredujući prema sjeveru, slijeva nam je ostao Alančić (1611 m). Put nastavljam preko Seravskih livada pokrivenih gustom planinskom travom punom proljetnoga cvijeća. Po lijepom vremenu, uz lagan i svjež vjetroc, prolazimo pokraj travnatoga Seravskog vrha (1663 m), dok nam zdesna ostaje šumovit Goli vrh (1669 m). Staza krivuda između

okomitih glatkih stijena. S desne strane vidimo Krajačeve kukove (1650 m).

Tako smo postupno, diveći se usput stalnim promjenama uza stazu – travnatim dulibama, klekovini, šumarcima borova i stjenovitim vrhovima – stigli i do Premužićeva tornja (1620 m) i Crikvene, gdje je ing. Premužić dopustio da ga slikamo za uspomenu.

Vrijeme je bilo brže od nas, sjene stijena postajale su sve duže i to nas je podsjetilo da je vrijeme povratka. Unatoč želji da uživamo u bojama poslijepodnevnog sunca, brzim smo se koracima vratili istim putem prema Alanu. Bili smo zahvalni ing. Premužiću što nas je proveo najljepšim dijelom svoga puta i bio nam najbolji vodič i tumač koji se mogao naći. Oproštaj je bio srdačan.

Na kraju smo sjeli u svoja vozila i krenuli cestom u noć. Sve je išlo dobro i nismo se nadali uzbudjenjima, dok na dobrome starom VW-u nije u Gorskom kotaru otpao stražnji kotač (ne guma nego kotač!) i otkotrljao se niz brdo u mrak. Potraga uz pomoć baterije ipak je uspjela, pa smo tijekom noći stigli u Zagreb.

Izleta s graditeljem glasovite velebitske staze prije pola stoljeća, kao i svega što smo tada prošli, danas se sjećamo kao povijesnog događaja.

Iskustvo s visokih planinskih vrhunaca

vlč. Blaž Tota, Varaždin

Moje se planinarsko iskustvo podudara s iskustvima mnogih vrhunskih planinara i alpinista iz cijelog svijeta. Nigdje, ni u kojoj životnoj prilici nisam imao bolje mogućnosti i uvjete za potpunije upoznavanje samoga sebe. Dakako, mislim na psihički i duhovni sastav svoga unutarnjega, pravoga »ja«, onoga koje je nama i ljudima oko nas obično skriveno. Veseli me otkrivanje i upoznavanje drugih ljudi, ali i tajanstvenih sila prirode, duha, Boga. Čini mi se da je sve povezano. Zato i pišem o duhovnosti planinarstva.

Citirao bih neke planinarske »asove« vrhunskih postignuća. Primjerice, alpinist Lou Kasischke, koji je 10. svibnja 1966. bio na Mount Everestu, napisao je po povratku s vrha svom prijatelju novinaru Jonu Krakaueru: »Nekoliko mjeseci nisam u tim događajima vidio ništa lijepo, štoviše, počeo sam uviđati i ovo: Everest je moje najgore životno iskustvo. Ali to je bilo i prošlo. Sad se usmjeravam na lijepe uspomene. Naučio sam neke značajne stvari o životu, ljudima i sebi. Čini mi se da sada bolje razumijem život. Danas vidim stvari koje nikad

TOMISLAV JUZEBAŠIĆ

ALAN ČAPLAR

prije nisam vidio.« Za one koji ne znaju, u to je vrijeme, dakle u svibnju 1996., iz šest ekspedicija koje su pokušale osvojiti »krov svijeta« čudnim spletom okolnosti poginulo čak dvanaestero vrhunskih alpinista. Nezapamćena tragedija koja se dogodila zbog nevjerojatnog spleta okolnosti.

Nakon takvih tragičnih događaja odjednom na površinu izviru pitanja o svrsi i motivima tako teških planinarskih uspona. Kad bolje razmislim, a kroz dugogodišnja sam iskustva prilično upoznao ljudsku nutrinu, možda je najdublji motiv planinara i alpinista, kojega mnogi nisu ni svjesni, otkriveno nepoznato – sebe, dublji smisao života, drugoga, istinu, u konačnici – Boga. Izazov je jači od svjesnog rizika. Mi planinari koji imamo ponešto iskustva iz visokoga gorja razumijemo razmišljanja Loua Kasischkeja. Tek smo u najtežim prilikama – u trenucima kad bismo spašavali prijateljev ili vlastiti život – mogli bolje vidjeti tko smo i koliko poznajemo samoga sebe. I ja sam imao sličnih iskustava te otkrio da nisam toliko nese-

bičan i spreman pomoći drugome koliko bih, po svome mišljenju, kao dušobrižnik trebao biti.

Evo primjera! Išao sam sâm na trening na Weisshorn. Na oko 3500 metara visine nalazi se dom. Bio sam potpuno iscrpljen gazeći snijeg preko koljena. Ostao sam bez čaja u termosici i dehidrirao. Odjednom sam čuo vlastiti glas kojim mi se obraćalo moje drugo ja: »Blaž, daj mi malo čaja. Vidiš da sam pri kraju.«

To mi se dogodilo nekoliko puta. Neprestano sam bio u kušnji da sjednem i odmorim se. Kako je moj kolega, taj moj drugi ja, tako sebičan da mi ne da malo čaja? Posljednjim snagama, fizičkim i psihičkim, doteturao sam po gustoj magli do kuće. Bio sam spašen. U sjećanju mi je ostao čudan osjećaj sebičnosti. Bio sam svjestan da sam halucinirao.

Tko od nas potpuno poznaje dubinu i bit ljudskog bića? Planinari znaju da je smrtna opasnost jednaka otvaranju zastora na pozornici života. Probao sam i to. Ovako u knjizi »Bez daha« piše Jon Krakauer, novinar u američkoj ekspediciji Roba Halla 1996.: »Više

nego na bilo kojoj planini postalo mi je jasno da je to penjanje na Mount Everest ponajprije vježba izdržavanja patnji. Iz tjedna u tjedan bili smo podvrgnuti fizičkom mučenju, emocionalnom sivilu, trpljenju... i počeo sam uviđati da nas većina očekuje da će kroz Golgotu doći do stanja nekakvog blaženstva.«

Takvo stanje blaženstva planinari dobro znaju i nose u duši cijeli život. Stanje smirenog blaženstva nakon teških napora sve do iscrpljenosti – svjesni su da je to nagrada nemjerljivo veća od svih napora i rizika. Isto tako Krakauer piše o nekim članovima ekipe koje je za tjedan dana gledao drukčijim očima nego prije. U takvim se trenucima, hoćeš-nećeš, otkrivaju pravi karakteri suputnika. Pisac navodi primjer nekog Becka Weathersa: »Na prvi pogled taj mi je čovjek bio antipatičan. Blebetavi patolog iz Dallasa s ispodprosječnim planinarskim iskustvom, koji u stilu pravoga, napuhanog i bogatog republikanca ovdje kupuje uspon na Everest za svoju zbirku trofeja. No, što sam ga dulje poznao, više sam ga cijenio. Unatoč slabijoj opremi, Beck je nastavio iz dana u dan ustrajno šepati uzbrdo, gotovo ne spominjući strašne bolove koje je sigurno morao trpjeti zbog loših cipela. Bio je stoički čvrst i usmjeren. Čak i ono što sam bio smatrao arogancijom, sada sam počeo doživljavati kao puku i veselu brbljavost. Beck nije zlo mislio ni o kojem čovjeku na svijetu. Njegov optimizam i veseo karakter bili su toliko snažni da mi se unatoč predrasudama počeo jako dopadati. U Coloradu su ga začarale planinske sirene...«

Krakauer razlikuje alpinizam od drugih športova: »Alpinizam nije poput golfa i tenisa ili sličnih zabava koje su omiljene među mojim kolegama i suvremenicima. Ono što alpinizam traži od čovjeka jesu fizička i psihička borba, a nudi ozbiljne opasnosti. Zbog toga alpinizam nije samo puka zabava. To je slika života, samo je uklopljena u mnogo grublji krajobraz.«

Sjećam se kako smo moj prijatelj Božo i ja na Jungfrau doživjeli lavinu. Božo je htio odustati na ledenjaku, a ja sam uporno želio dalje. Nastavili smo i uhvatila nas je lavina. Okrenuo sam se i kad sam vidio Božinu glavu kako viri iz snijega kamen mi je pao sa srca od olakšanja što je živ.

Istina je da visoke planine mogu promijeniti čovjeka u samoj njegovoj srži, ali je za takvo što potrebno mnogo uspona i mnogo rizika, kroz koje onda izrasta iskustvo. A konačan je ishod svega toga, važniji od uspomena na doživljeno, kod mnogih alpinista upravo duhovno produbljenje. Tek se tada potpuno vide istinitost i svrha našeg postojanja i ljepota susreta s drugim ljudima. A kad tim drugima možeš još i pomoći, tada sav uloženi napor dobiva nov smisao. Nikad neću zaboraviti oči jedne Japanke koju smo u posljednji čas spasili na Monte Rosi u švicarskim Alpama, a u prvi smo čas pomislili da se radi tek o hrpi snijega! I zato razumijem zašto mi je Stipe Božić prije koju godinu u razgovoru na Baškim Oštarijama na upit što mu je najljepše pri duši u visokim planinama odgovorio kao »iz topa«: »Onda kad spasim ljudski život!«

Nordend (4609 m)

Tomislav Juzbašić, Županja

Nordend (4609 m) po visini je treći najviši alpski vrh, odmah nakon Mont Blanca (4810 m) i Dufourspitzea (4634 m). Kao i Dufourspitze, nalazi se u planinskom lancu masiva Monte Rose u Peninskim Alpama koji se prostire u dužini od oko 30 km, u području između Italije i Švicarske, uvelike čineći granicu između tih država. Iz toga se lanca izdižu čak 22 vrha (18 glavnih vrhova) viša od 4000 metara. Građen je od čvrstih kristalnih i metamornih stijena (poput mramora i kvarca).

Planinski lanac Monte Rose može se podijeliti na tri područja. Prvo obuhvaća sjeverni dio masiva iz kojeg se izdižu sva četiri najviša vrha Monte Rose, i to od juga ka sjeveru: Signalkuppe (Punta Gnifetti, 4554 m), Zumsteinspitze (4563 m), Dufourspitze (4634 m) i Nord-

end (4609 m). Posebno je impozantan istočni dio toga masiva koji je visok čak 2470 metara i izgleda kao impresivan »himalajski« zid u srcu Alpa. Na samom vrhu Signalkuppe (Punta Gnifetti) – nalazi se na 4554 metra i najviši planinarski dom u Europi – »Capanna Margherita«.

Drugo područje obuhvaća centralni dio planinskoga grebena vrhova Monte Rose i naziva se »Grande Monte Rosa«. Prostire se između prijevoja Theodulpass i Monte Moro Pass, a iz njega se izdižu prekrasni vrhovi kao što su Lyskamm (4527 m), Parrotspitze (4436 m), Castor (4228 m), Pollux (4091 m) i Breithorn (4164 m).

Treće područje čini nešto niži dio lanca, koji se prostire okomito na glavni greben, tako da mu se sjeverni dio nalazi u Švicarskoj, a južni

TOMISLAV JUZBAŠIĆ

Objed na Rothornu s pogledom na Nordend i Dufourspitze

u Italiji. Na višem, talijanskom dijelu toga lanca izdižu se vrhovi Belmenhorn (4167 m), Ludwigs-hohe (4342 m), Piramide Vincent (4215 m) i mnogi drugi tritisućnjaci, dok je sa švicarske strane najpoznatiji vrh u tom dijelu Stockhorn (3532 m).

Masiv Monte Rosa najprije se nazivao samo Rosa, no s vremenom se u prošlosti to ime potpuno povuklo pred nadopunjenim nazivom Monte Rosa. Postoji nekoliko povijesnih teorija kako je i zašto taj planinski lanac prozvan imenom Rosa. Prema jednoj, to je ime dobio po prekrasnoj ružičastoj boji (jedno od značenja riječi »rosa« jest ružičasta boja) kojom njezini vrhovi – grebeni, ledenjaci i snježne padine – veličanstveno sjaje u vrijeme izlaska i zalaska sunca. Po drugoj, realnijoj teoriji, ime dolazi od drevne imenice u govornom dijalektu u dolini Ossola i području Valsesia, a ima korijene u riječi »rouese« kojom se nazivao ledenjak (glečer).

Mala povijest osvajanja Monte Rose

Povijest uspona na obronke Monte Rose započela je davne 1778., kad su se sedmorica Talijana zaputila na njezine vrhunce vođeni drevnim legendama – u potrazi za mističnom izgubljenom dolinom. Vjerovali su da se iza visokih grebena Monte Rose krije rajska dolina prepuna života – životinja, obilja hrane – najraznovrsnijeg voća i povrća... Uspjeli su se popeti čak na 4000 metara, do mjesta koje se danas naziva »Stone of the discover«.

Nakon njih, prvi ozbiljniji alpinistički uspon na Monte Rosu izveo je talijanski svećenik Pietro Giordani iz mjesta Alagna Valsesia. On se 1801. uspio popeti na tada bezimen vrh visok 4046 metara, koji se danas po njemu naziva Punta Giordani.

Godine 1819. izvedena su još dva uspona na vrhove Monte Rose viša od četiri tisuće metara – Giuseppe Zumstein popeo se na 4563 metra visok vrh koji je po njemu dobio ime Zumsteinspitze, a iste se godine Johann Nikolaus Vincent popeo na 4215 m visok vrh koji je po njemu nazvan Piramide Vincent.

Još jedan svećenik, Gnifetti, svojim je usponima urezao svoje ime u mnoge vrhove Monte Rose. Godine 1842. popeo se na vrh visok 4554 m – Signalkuppe (prijašnjeg naziva Punta del

TOMISLAV JUZEBSIĆ

Skok preko pukotine u ledu

Segnale), koji se danas naziva i po njemu – Punta Gnifetti.

U srpnju 1865. uspjela se engleska ekspedicija sa švicarskim vodičima popeti i na najviši vrh Monte Rose, Dufourspitze.

Čarobni Zermatt i okolica

Prekrasan švicarski gradić Zermatt ishodište je kako za uspon na Nordend, tako i za uspone na brojne druge alpske vrhove. Od 17 alpskih vrhova viših od 4300 metara, čak se četrnaest njih uzdiže oko Zermatta. Osim vrhova Monte Rose, tu su i čuveni vrhovi poput Weissborna (4506 m) i Doma (4545 m), a kao da je izrastao iz njegova predgrađa – izdiže se tu i veličanstveni Matterhorn (4478 m), jedan od najponosnijih simbola Švicarske i cijelih Alpa. Pedantni su Švicarci izračunali da je to uvjerljivo najfotografiraniji vrh na svijetu.

Zermatt je nakon prvoga uspješnog uspona na Matterhorn 1865. prerastao u jedno od glavnih europskih planinarskih odredišta, u koje od

tada neprestano dolaze planinari i alpinisti iz čitava svijeta. Budući da su na ledenjacima iznad Zermatta tijekom cijele godine stalno velike količine snijega, Zermatt je s razvojem skijanja postao i jedno od glavnih europskih odredišta skijaških sportova (ljeti je u funkciji dvadesetak kilometara skijaških staza, a zimi se staze spajaju s talijanskom Cervinijom te je skijašima na raspolaganju ukupno čak oko 313 kilometara staza).

Kada se ide u Zermatt, vozila se mogu parkirati najbliže u Teschu (5 – 6 km prije Zermatta), a to je jako dobro, »švicarski« organizirano, s brojnim javnim, osiguranim parkiralištima. Cijene su od 4 do 6 franaka po danu. Do Zermatta onda možemo vlakom (7,80 franaka po osobi) ili taksi-kombijem, koji ima i svako parkiralište, a cijene prijevoza su desetak franaka po osobi. No, netipično za Švicarsku – te se cijene cjenkanjem obično uvijek uspiju umanjiti. Razlog tome vjerojatno se krije i u činjenici što je većina vozača tih taksija podrijetlom s područja bivše Jugoslavije.

Prostor Zermatta spada u njemačko govorno područje, no zbog blizine Italije svi govore i

talijanski, a gotovo svi znaju i engleski i francuski. Budući da je po nekim neslužbenim podacima čak svaki četvrti stanovnik toga područja porijeklom s prostora bivše Jugoslavije, i naš je jezik u vrlo čestoj uporabi. O tome dovoljno govori i činjenica da se u prekrasnoj velikoj crkvi u središtu Zermatta svake druge nedjelje služi misa na nekoliko jezika, pa je tako u popodnevним satima i bogoslužje na hrvatskom jeziku.

Imali smo dovoljno vremena i dogovorili se za temeljitu aklimatizaciju, koja će nam ujedno omogućiti i uživanje u šetnjama, planinskom miru i prirodi. Tako smo za prvi dan odabrali obronke koji se dižu južno od grada i izveli u smjeru jugoistoka treking uspon preko Tiefmatena i Tufterna na vrh Rothorn (3103 m), na kojemu se nalazi i malo izletište s restoranom – Rothorn paradise (4 do 5 sati hoda). S Rothorna se pruža zaista jedinstven vidik – sa svih je strana okružen prekrasnim tritisućnjacima i četiritisućnjacima koji se vide kao na dlanu.

Drugi smo se dan zaputili na obronke sjeverno od Zermatta i preko odmorišta s planinarsko-ugostiteljskim domovima Edelweiss

Zermatt i Matterhorn

Uspon na Breithorn (4164 m)

(1961 m) i Trift (2337 m) popeli se na vrh Mettelhorn (3406 m; oko 6 sati hoda). I s njega se pruža fantastičan vidik na sve strane, a osobito na jedan od najljepših alpskih vrhova – Weisshorn.

Za treći, završni aklimatizacijski dan, odabrali smo uspon na Breithorn. Od Zermatta smo se digli kabinskom žičarom do Matterhorn Glacier Paradisea, koji započinje u tunelima vršnoga grebena Klein Matterhorna (na oko 3820 m), samo nekoliko desetaka metara ispod glavnoga vrha. U sklopu toga vrhunskog skijašišta, najvišega u Europi, nalazi se i mali hotel s restoranom i trgovinom, a tu je i muzej – ledena špilja u kojoj su izloženi razne skulpture izrađene od leda. Cijena povratne karte za prijevoz od Zermatta iznosi 90 franaka (u jednom smjeru 55 franaka), a u nju je uračunata i mogućnost posjete ledenoj špilji.

Breithorn se u širem smislu sastoji od tri vrha, od kojih je najviši zapadni, visok 4164 metra. Prvi su se na nj popeli davne 1813. Henry Maynard, Joseph-Marie Couttet, Jean Gras, Jean-Baptiste Erin i Jean-Jacques Erin. Od Matterhorn Glacier Paradisea do zapadnog vrha Breithorna uspon nije težak, te je stoga taj

vrh upravo idealan početnički (i aklimatizacijski) četirtisućnjak. Za uspon je potrebno otprilike 2 do 3 sata hoda, a za silazak upola manje. Naravno da se ni taj uspon ne smije podcijeniti i da na njemu treba biti vrlo ozbiljan i oprezan. Najveću opasnost predstavljaju ledene pukotine ledenjaka Palast (Gletscher Palast), koje snježni prekrivač čini nevidljivima i stoga vrlo opasnim, pa je stoga tijekom cijelog uspona obavezno hodanje u navezu. Pogled s vrha je veličanstven: na jugu talijanske snježne ljepotice, na istoku i sjeveru švicarske, na zapadu Matterhorn kao na dohvat ruke, u daljini iznad oblaka alpski kralj – Mont Blanc.

Nordend – Sjeverni kraj

Na Nordend su se prvi uspjeli popeti Edward Buxton i John Cowell 26. kolovoza 1861. kao članovi male engleske ekspedicije, uz pomoć talijanskih vodiča. Prvi uspon teškim smjerom na neki od vrhova Monte Rose izveden je 1876. na Nordend s njegove istočne strane. Uspjelo je to talijanskoj ekspediciji koju je vodio Luigi Brioschi. Danas standardni uspon na Nordend vodi sa švicarske strane, iz doline Zermatta (1620 m), preko planinarskog doma Monte

Rosa (2795 m). Za uspon su prvenstveno potrebne snažna kondicija i dobra aklimatiziranost na visinu. Ovisno o tome i količini snijega, za uspon od doma do vrha potrebno je od 6 do 10 sati penjanja (za silazak je, dakako, potrebno upola manje). Neophodna je sva osnovna visokogorska oprema, a osim nje i jako dobro vrijeme. Ako prognoza ne najavljuje stabilno i vedro vrijeme, ni slučajno se ne bi smjelo, pa ni za stabilnoga vedrog noćnog jutra, riskirati s usponom, jer zbog njegove dugotrajnosti moramo računati na pogoršanje vremena, zbog čega uspon lako preraste u smrtonosnu noćnu moru.

Iz Zermatta smo na Nordend krenuli posebnim planinskim vlakom, tzv. Matterhorn željeznicom, povezujući pri tome još nekoliko usputnih lijepih izletišta i vidikovaca. Vlak vozi do Gornergrata, impozantnoga izletišnog kompleksa smještenog na vrhu grebena visokog 3089 metara, s restoranom i jednim od najljepših alpskih vidikovaca jer je okružen s 29 čitiritisućnjaka. Tik ispod njega prostire se drugi najveći alpski ledenjak – Gornergletscher. Za Nordend treba izaći na pretposljednjoj stanici te željeznice – Rotenbodenu (2815 m).

Rotenboden je osobito lijepo izletište, kojim dominira lijepo malo jezero – Riffelsee, s kojega je prekrasan vidik na Matterhorn. Od Rotenbodena vodi staza ka planinarskom domu Monte Rosa grebenom u smjeru jugoistoka, otprilike oko sat hoda, a tada se taman negdje otprilike ispod grebena Gornergrata počinje spuštati na golemi ledenjak Gornergletscher. Kad se nakon dvadesetak minuta spustimo na ledenjak, sljedećih sat vremena prelazit ćemo ga (dakako, samo po širini) tako da ćemo neprestano preskakati i zaobilaziti njegove suhe i dobro vidljive pukotine. Optimalan smjer prijelaza markiran je crvenim zastavicama, no to je vrlo relativno jer kako se ledenjak polako, ali neprestano kreće prema dolje, topi se i pregrađuje. Ledenjak je ipak i preko ljeta razmjerno čvrst, stabilan i suh, pukotine su dobro uočljive i prelazak preko njih ne bi trebao predstavljati neku veću opasnost. Prelazi se na istočnom rubu mjesta gdje se u ledenjak s juga »ulijeva« drugi veliki ledenjak – Grenzgletscher, koji se proteže između masiva Dufourspitzea i Lyskamma.

Nakon prelaska Gornergletschera put nas vodi na stjenovit greben, kojim za četrdesetak

minuta uspinjanja strmim stazicama stižemo do planinarskog doma Monte Rosa (2795 m; tri sata hoda od Rotenbodena). Dom je tipično alpski lijep, uredan i prilično velik. Raspolože s nekoliko velikih spavaonica, premda bi bilo najsigurnije unaprijed, barem iz Zermatta, rezervirati noćenje jer je prilično mala vjerojatnost da će u njemu biti slobodnih kreveta. Budući da u spavaonice neprestano netko ulazi i iz njih izlazi, želite li uhvatiti barem malo sna, preporučuje se investicija od 6 do 7 kuna za čepiće za uši.

Put do vrha i natrag

Buđenje uobičajeno, ujutro u 2 sata, polazak oko 3. Najprije prelazak preko stjenovitoga grebena. Po izlasku na ledenjak Monte Rosa navlačimo dereze i navezujemo se. Zbog noćnih temperatura koje su duboko ispod ništice, led je čvrst i stabilan, no ima vrlo opasnih »starih« pukotina, a opasnost je tim veća što se u noćnim uvjetima prilično nevidljivo skrivaju ispod nanosa svježeg snijega.

Pomažu nam milijarde nebeskih zvjezdica, čine se toliko blizu, tik iznad nas, poput anđelića koji nam se raduju i čuvaju nas od tame

čineći svjetlo našem putu. Veličanstven doživljaj u nestvarnom carstvu djevičanske bjeline!

Izlazak sunca dočekujemo na oko 4000 metara. Čudesno! Poput ljubomornog čuvara te čarolije, snažan vjetar dopušta očima samo da dotaknu tu ljepotu. Na toj visini dolazimo i do velikoga snježnog masiva, znaka da se na tom mjestu razdvaja dotad zajednički put uspona na Dufourspitze i Nordend; za Dufourspitze se skreće desno, za Nordend lijevo. Ledenjačkih je pukotina sve više, a kako sunce podiže temperaturu, raste i opasnost od odrona i lavina. Oko 8 sati izbijamo na sedlo Silbersattel (talijanski – Colle Marinelli, 4517 m), koje se nalazi između Nordenda i Dufourspitzea, na granici između Švicarske i Italije. Do vrha je još samo 100 visinskih metara, no to je najrizičniji i tehnički najzahtjevniji dio uspona. Ide se gotovo jedan sat po uskom bridu ledenoga grebena, po »žiletu«, kako se to kaže u visokogorskom žargonu. S lijeve nam je strane Švicarska, a s desne Italija. Ako se netko posklizne, na primjer u Švicarsku, princip spašavanja jest da se drugi iz naveza odmah baci na suprotnu stranu – u ovom slučaju Italiju, pa kad ih uže po principu ravnoteže zaustavi, da se onda obojica polako,

TOMISLAV MARKOVIĆ

Vršni greben i vrhunac Nordenda

TOMISLAV MARKOVIĆ

Slavonski dvojac na vrhu – Belišanin Slobodan Soldo i Županjac Tomislav Juzbašić

svaki sa svoje strane, uz pomoć dereza i cepina ponovno popnu na »žilet«. Hvala dragom Bogu što zasad još nismo morali provjeravati kako to izgleda u praksi.

Na kraju grebena čeka nas posljednji izazov – posljednjih petnaestak metara stjenovite vršne piramide. Snažni vjetrovi uglavnom s nje otpuhuju snijeg pa je samo djelomično prekrivena snježno-ledenim slojem. Slijedi vrlo oprezno penjanje uz obvezno osiguranje sidrištima, koja na ono malo nezaleđenih i kršljivih stijena baš i nije lako pronaći. Nakon ukupno šest sati uspona od doma Monte Rosa, evo nas na vrhu! Toliko je šiljast da su istovremeno na njemu mogle stajati samo dvije osobe, a nas je bilo troje – vođa uspona Slobodan Soldo (HPD »Belišće«), Tomislav Marković (HPD »Pliva« Zagreb) i ja iz HPD-a »Tikvica« Županja. S nama je do planinarskog doma Monte Rosa i na svim aklimatizacijskim vrhovima penjala i Ivana Perišić iz Splita (HPD »Tikvica« Županja). Ovom su se prigodom na vrh Breithorn, uz Slobodana Soldu, Ivanu Perišić i mene, popeli i Zoran Marković iz Valpova (HPD »Belišće«) te Senad Mešan i Nađa Gagula iz

Bugojna (PD »Koprivnica«), kojima je to također bio prvi četiritisućnjak, pa stoga i njima velika čestitka. Slobodanu Soldi iz Belišća Nordend je bio 48. alpski vrh viši od 4000 metara na koji se dotad popeo.

Austrijski alpinist Karl Blodig (1859. – 1956.) prvi je uspio ispenjati sve alpske četiritisućnjake, ukupno 61 vrh viši od 4000 metara. Taj izniman pothvat uspio mu je u razdoblju od 1890. do 1911. Nakon toga je izdao knjigu, ujedno i vodič, o alpskim četiritisućnjacima »Die Viertausender der Alpen«. Time je izgradio snažne temelje popularizaciji uspona na alpske četiritisućnjake. Unatoč sve većem broju alpinista koji se svake godine uspinju na alpske četiritisućnjake, vrlo je malo onih koji su uspjeli ponoviti Blodigov 61 vrh (prema njegovoj klasifikaciji), odnosno 82 alpska četiritisućnjaka prema proširenoj listi (poslije ju je UIAA proširila na 128 alpskih vrhova koje klasificira kao samostalne vrhove). Koliko je poznato, od Hrvata to nitko nije učinio, no Slobodan Soldo vrlo je odlučan u namjeri da u tome uspije i vrlo je blizu cilju. Sretno, prijatelju!

Na Kriškim podima

Branko Balaško, Stubičke Toplice

Petak je, ubrzo i kraj radnoga vremena, ali loše vremenske prilike koje traju već dva tjedna ne bude u meni nikakvu radost zbog vikenda koji uskoro započinje. Jesen se ušuljala u naše živote, a toliko je toga još trebalo obaviti prošle jeseni koju su ugasile dugotrajne listopadske kiše.

– Bok, Zagorec, kaj ima novoga? – čuo sam glas prijatelja iz telefonske slušalice.

– Oooo, kaj si živ, Slavonac!?

– Idemo u Alpe!?! – bez imalo sumnje u to što ću odgovoriti, postavio mi je pitanje planinarski prijatelj iz Osijeka. – Vrijeme se danas smiruje i sljedeća dva dana trebalo bi biti u redu!

U subotu ujutro već se presvlačimo u Vratima, na parkiralištu ispred Aljaževa doma. Okolni su vrhovi u oblacima i osim šarenih

jesenjih boja koje su okupale kotlinu, nema ničega što bi nam ulijevalo optimizam. Tješimo sami sebe da nismo pogriješili, ali ipak skrećemo u dom na doručak, ali i zato da od domarke čujemo potvrdu da se može u stijene.

Na tom putu od solidno popunjenog parkirališta do Aljaževa doma sustiže nas usamljeni planinar.

– Kamo? – upitam ga nakon pozdrava.

– Na vrh! – veli on samouvjeren.

– Na vrh?! – javi se prijatelj Darko. – Na koji vrh?

– Pa na vrh! – odgovori došljak koji je tek koju minutu prije dojurio autom zagrebačkih registracijskih oznaka. I sad juri dalje.

– Pa tu ima na desetke vrhova na koje se može penjati – nisam mogao izdržati. – I mi

BRANKO BALAŠKO

Samo predstava za goste

idemo u smjeru jednoga od tih vrhova... A kojim smjerom ti ideš?

– Najtežim! – veli naš trenutni suputnik jureći dalje prema, kako smo pretpostavili, Tomiškovom smjeru i Triglavu.

Kakvi to ljudi idu u planine? To nas je pitanje progonilo još dugo u početku penjanja. Niti znaju kamo idu, niti zašto idu – bitno im je tek da se popnu na najviši vrh. Po mogućnosti, treba se popeti i spustiti u istome danu, jer već sutra treba požuriti u nove izazove.

Aljažev dom, koji smo napustili skrenuvši desno u šumu Kopišče, ostaje sve dublje u šarenoj kotlini ispod nas, a mi se primičemo granici oblaka na nekih 1400 metara. Šarenilo jeseni ispod nas gubi se u sivilu i slijedi mučno hodanje u oblaku.

BRANKO BALAIŠIĆ

Križka stena

– Nadam se da oblaci nisu debeli i da ima sunca iznad nas – sve se češće čuje naše mrmljanje.

Već smo odavno izašli iz šume, staza u stijenama je mokra i vrlo skliska. Mimoilazimo se s nekoliko planinara koji se spuštaju u dolinu. Krenuli su još za mraka na Škrlaticu, tek su s vrha na trenutak vidjeli sunce i dosta im je tog sivila pa se vraćaju u nizinu u toplinu jeseni.

Nakon nešto više od dva sata hodanja osjećam da bismo uskoro trebali doći do Bivka IV koji se nalazi na 1980 metara, iako nemam nikakvoga čvrstog pokazatelja gdje se stvarno nalazimo. No, nismo nimalo zabrinuti jer do kraja dana ima još dovoljno vremena i zapravo nam se nikamo ne žuri.

I onda kad je umor već pomalo kočio naša tijela, u trenutku kad sam se okrenuo prema dolini čekajući prijatelja, sivilo iznad nas odjednom se raspuknulo i očaravajuće plavetnilo ispunilo mi je oči.

– Darko, pogledaj iznad sebe! – vičem prijatelju koji se jedva nazire u magli.

I onda razigrani poput djece vadimo fotoaparate, vrtimo se u krug kako bismo snimili čudesnu igru oblaka, svjetla i stijena oko nas. Čuje se samo veselo mrmljanje dok nam osmijeh ne silazi s lica, jer smo presretni što ovaj uspon neće završiti u oblacima.

Uskoro se iznad nas ukazuje Bivak IV. On se nalazi na račvištu planinarskih staza. Lijevi smjer penje se mjesečevo sterilnim područjem preko Rušja prema Kriškoj steni, a desni kroz travu vijuga jednim od najljepših područja na ovome terenu, prema Škrlatici. Iako mnogi planinari koriste ovaj smjer za uspon na Škrlaticu, meni je mnogo draži onaj preko prijevoja Rdeče škrbine na Dolkovoj špici. A onda silazak u smjeru bivka preko Prednjeg Doleka putom koji gotovo cijelo vrijeme ispunjava veličanstvena sjeverna stijena Triglava ispred nas. Put je lagan, ali traje i traje, a sve zbog čestog zastajkivanja kako bismo fotoaparatom uhvatili još neki od mnogobrojnih detalja koji se »nikako ne smiju propustiti«. Zbog ljepote toga puta često planinarskim prijateljima govorim da onaj tko nije prošao stazom od Škrlatice do Bivka IV zapravo nije upoznao ljepotu Triglava.

Na Križkim podima

Nakon kraćega odmora pokraj bivka krećemo laganim usponom do Križa (2410 m). Oblaci su ostali duboko ispod nas, a mi uživamo u prekrasnom, suncem okupanom okolišu. Veličanstvene stijene svuda oko nas ispunjavaju sva naša čula. Lijevo je prekrasna Dolkova špica, a iza nje se krije veličanstvena Škrlatica. Ispred nas je moćni Razor, koji iza sebe krije Prisojnik, Jalovec i Mangart, a uz Razor smiješi se i lijepa Planja. Lijevo je Pihavec, Bovški Gamsovec i veliki Triglav, a iza nas sve više ostaje varljivi Stenar.

A onaj osjećaj da imamo dovoljno vremena do Pogačnikova doma i predugo izležavanje na livadi ispod Križa, s koje se čovjek jednostavno ne može pokrenuti zalijepljen ljepotom koja ga okružuje, postaje zamka koja se uskoro pretvara u ponovno zamorno hodanje u oblaku. Jednom sam na toj livadi ostao ležati satima upijajući slike oko sebe pa sam se u Pogačnikov dom spuštao po mraku. Gornje Kriško jezero gubi se u magli, a stijene postaju opet prijeteći vlažne. No, budući da cijela ta trasa i nema previše tehnički zahtjevnih detalja, hodamo bez teškoća. Često se zaustavljamo i fotografiramo još mnogobrojne preostale cvjetove runolista uza stazu.

Od Aljaževa doma do Križa penjali smo se 1400 m, a sad se 300 m spuštamo do jedne od najljepše postavljenih planinarskih kuća u Alpama, na rubu velike visokogorske visoravni zvane Griva, na 2050 metara. Zbog oblaka u kojemu se nalazimo, nema ništa od prelijepih vidika na vrhove koji ga okružuju poput nazubljena prstena, a ne vidi se ni dolina Trente.

A onda, kad smo sjeli na prazne klupe ispred zatvorenog doma, počela je kao po naruđbi igra oblaka i sunca. Zastori se dižu i vrhovi se poput gorostasa počinju pojavljivati svuda oko nas. Prema istoku gledamo Bovški Gamsovec i Stenar iza njega, a do njih strma piramida stijene Pihavca. Na sjevernoj strani otvaraju se vidici na Razor i Planju, a ispod nas na Donje Kriško jezero te na kotlinu Trente i vrhove koji je nadvisuju. Nikako se ne smije propustiti pogled prema susjednoj terasi Prehodavaca sa Zasavskom kočom i zastorom Velikog špičja, koji se nalaze točno nasuprot Pogačnikova doma.

Dom je dobio ime po Joži Pogačniku, načelniku gospodarske komisije PZS-a, koji je 1951. poginuo na Mlinarici kad je dolazio na otvorenje doma. Dom je iznova uređen prije dvije godine i stvarno je pravi užitak svratiti u

njega pri planinarenju ovim područjem. To, dakako, vrijedi pod uvjetom da vam ne smeta velika gužva koja se tu stvara u vrijeme sezone. Nas je pak čekalo više nego ugodno iznenađenje kad smo otvorili vrata zimske sobe koja se nalazi u potkrovlju gornje stanice teretne žičare: urednošću i opremom koju smo tu zatekli mogle bi se ponositi mnoge planinarske kuće. U dvije prostorije čekalo nas je dvadesetak praznih ležajeva s čistim jastučnicama i pokrivačima. U zraku je ostalo pitanje – tko je zaboravio majice koje vise vani na užetu, sada još mokrije nego kad su obješene.

Do Pogačnikova doma ima više prilaza, svi su atraktivni, a omogućuju pristup svima, od alpskih početnika do zahtjevnih alpskih sladokusaca. Najlakši je pristup iz doline Zadnjice po širokom razglednom putu koji je prije izgradnje žičare služio za opskrbu. Nešto zahtjevniji su pristupi iz doline Vrata preko Bivka IV ili preko Sovatne te s Vršiča južnom bočnom stra-

nom Prisojnika. U zahtjevnije pristupe spada uspon iz Vrata preko Luknje i Bovškoga Gamsovca, a najteži je i vrlo zahtjevan pristup iz Krnice preko Kriške stene.

Nakon pravoga piknika u prirodi, a tek po zalasku sunca i gašenju svjetala pozornice, smjestili smo se baš onako raskošno, svatko na svoju stranu sobe, uvjereni da više nitko neće doći. Zbog toga nas je iznenadila lupa koraka na stubama koja nas je probudila iz već dubokog sna. Pokazalo se da su se »nepozvani došljaci« zapravo još jučer smjestili u drugoj prostoriji, koju nismo niti provjeravali. Dva mlada slovenska para na ovome području ostaju nekoliko dana u istraživanju podzemlja Kriških poda. Saznajemo da je jedna djevojka Splićanka koja sada živi u Ljubljani. Dakako, nikoga ne treba čuditi da je razgovor potrajao dugo u noć.

Ono što daje posebnu čar ovome području jesu tri gorska jezera. Gornje jezero nalazi se

Pogačnikov dom, Planja i Razor

INFO

Pristup Pogačnikovu domu:

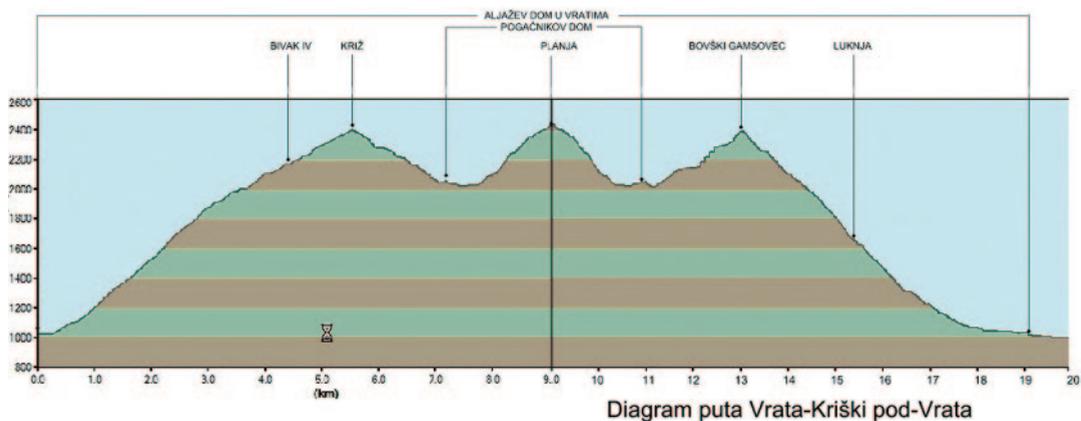
1. Iz Loga u dolini Trente po dolini Zadnjici pa na donju stanicu teretne žičare – 4 h
2. Od Aljaževa doma u Vratima preko Bivka IV i Križa – 5 h
3. Od Aljaževa doma u Vratima preko Sovatne i Dovških vratca – 4 h
4. Od Aljaževa doma u Vratima preko Luknje i Bovškoga Gamsovcia – 5 h
5. S Vršiča po južnoj strani Prisojnika preko Planje – 6 h
6. Iz Krnice preko Kriške stene i Križa – 5 h

Zanimljive ture od Pogačnikova doma (2050 m):

1. Bovški Gamsovec (2392 m) – po valovitom području preko Bovških vratca – zahtjevno 1:30 h
2. Križ (2410 m) – staza u stijeni – lako 1:30 h
3. Pihavec 2419 m – uspon siparom – zahtjevno 1:30 h
4. Planja (2453 m) – uspon stijenom i siparom – zahtjevno 1:30 h
5. Stenar (2501 m) – po valovitom području preko Bovških vratca – zahtjevno 2 h
6. Razor (2601 m) – uspon stijenom i siparom – zahtjevno 2 h

Preporuka za nekoliko dana na Križkim podima:

1. dan: Uspon iz doline Vrata preko Bivka IV, uspon na Križ i noćenje u Pogačnikovu domu
2. dan – samo za vrlo iskusne; Može i varijanta s noćenjem u Bivku IV prvoga dana (ako se nađe slobodno mjesto), u rano jutro uspon na Križ pa preko Dolkove špice uspon na Škrlaticu te povratak preko Prednjeg doleka do Bivka IV, gdje se može opet noćiti ili produžiti do Pogačnikova doma.
3. dan: Uspon na Planju i Razor
4. dan: Uspon na Stenar i Pihavec
5. dan: Uspon na Bovški Gamsovec i silazak u dolinu Vrata preko Luknje

ispod Križa, na 2154 m, a dubina mu je desetak metara. Posebnu mu ljepotu daju obrisi Triglava na glatkoj, kristalno čistoj površini vode. Srednje jezero udaljeno je tek nekoliko minuta sjeverno od doma, a Donje jezero nalazi se ispod stijena Pihavca, uz planinarsku stazu koja vodi u dolinu Zadnjice. Cijelo to područje upotpunjuje i desetak špilja dubokih od 10 pa do 90

metara. Pridodamo li tome još i mnoštvo raznovrsnog bilja, pa polja runolista i mnogobrojne obitelji kozoroga koje tu žive, onda ne treba ni malo sumnjati u opravdanost posjeta ovom planinskom kraju.

Ugodno je bilo spavati dok su nam se snovima vrtjele sve te mnogobrojne lijepe slike.

Na balkonu Bavškog Gamsovca

Ali kao da ni to nije bilo dovoljno, negdje u noći probudio me ushićen glas prijatelja:

– Moraš izaći van! Ovo moraš vidjeti!

A vani su stijene bile obasjane svjetlošću zvijezda koje su se prosule po nebu, stapajući se sa svjetlima u dolini Trente. I potpuna tišina.

Poslije toga još je teže spavati i u nekakvom polusnu nestrpljivo čekamo jutro. A ono stiže uz gromoglasan svjetlosni scenarij buđenja neba iznad Bovškoga Gamsovca, a malo zatim prve zlatnožute zrake miluju stijenu Razora. Iako poželis da to buđenje dana bude što sporije, uskoro je osvijetljena cijela pozornica u svoj svojoj raskoši i još jedan dan u Alpama može početi.

Od mnogobrojnih mogućnosti koje nam se nude teško je odabrati vrh na koji ćemo se popeti, no tješi nas da ma što odabrali, ne možemo pogriješiti. I dok su speleolozi još spavali, mi smo krenuli prema sedlu Planji, natovareni svom opremom koju smo imali. Naime, prije mnogo godina, kad smo još bili početnici, stekli smo iskustvo koje smo zapamtili za cijeli život. Smjestili smo se u Pogačnikovu domu i ostalo nam je još dovoljno vremena za neki uspon pa smo odlučili »skok-

nuti« do Razora. Da bismo si olakšali uspon, ostavili smo sve stvari u domu, a onda nas je na usponu (usred ljeta!) uhvatila snježna mećava. Da nismo pronašli malu pećinu u kojoj smo se sklonili, taj naš nepromišljeni izlet mogao je završiti kobno. No, sada stvarno nije postojala ni najmanja mogućnost sličnoga scenarija, ali pouku smo shvatili.

Staza prvo vijuga kroz nisko raslinje, a onda izbija na stijenu da bi se uvukla u sipar. Vjerojatno bi to ranojutarnje penjanje bilo zamorno, ali nam društvo rade mnogobrojne obitelji kozoroga pa se gotovo i zaboravlja na uspon. Stariji nas ozbiljno nadgledaju, dok mladunci pokazuju sve ludorije koje su već naučili u tih nekoliko tjedana života u Alpama. Dok oni skakuću sa stijene na stijenu, nas se dvoje uz pomoć štapova polako približilo sedlu s kojega se otvaraju vidici na zapadni dio Julijskih Alpa, kojima dominiraju Jalovec i Mangart.

I sad opet dvojba – na koji vrh krenuti kad su oba tu, nadohvat koraka, a opet ne izgubiti previše vremena penjanjem na oba vrha. Odlučujemo se za nešto što mi je još dok sam predlagao izgledalo glupo, a i sad mi izgleda pomalo čudno, no oboje smo bili željni užitaka, željni

Centralni dio Julijskih Alpa

stopiti se s tim krajem, biti sami u tom svetištu te puniti baterije za zimu koja slijedi. Darko je krenuo desno siparom na Razor, a ja lijevo u stijenu Planje. Ni jedan od tih smjerova nije previše zahtjevan za čovjeka naviklog na alpsko planinarenje, tek je uspon na Razor petnaestak minuta dulji.

Planju na žalost mnogi planinari propuštaju da bi se popeli na veličanstveni Razor, ali sad znam da time čine veliku grešku. Iako travnati dio vrha Planje nije ništa posebno, vidici koji se pružaju s njega iznimni su. Gotovo cijele Julijske Alpe vide se kao na dlanu i kad je dobra vidljivost, može se u društvu kozoroga i žuto-kljunih galica bez teškoća pristupiti učenju zemljopisa ovoga područja.

Naravno, opet smo se zadržali u lješakarenju na vrhu dulje no što smo planirali te se nakon dovikivanja s jednog na drugi vrh, spustili u nizinu do Pogačnikova doma. Zaustavljamo se tek radi doručka pa nastavljamo put valovitom stazom po gotovo vodoravnim stijenama prema Dovškim vratcima, novom raskrižju planinarskih staza. Naša nas staza vodi u stijenu Bovškoga Gamsovca. To je uistinu osobit vrh i tko nije bio na njemu kao da nije bio na Triglavu.

Naime, s vrha se prekrasno vidi cijela sjeverna strana Triglava, čuje se razgovor na Kredarici te vidi staza preko Plemenica koju za uspon na vrh Triglava koriste samo najspremniji planinari.

A na našem vrhu veselo međunarodno društvo u kojemu su uz nas i dvije Slovenke, jedan Francuz, tri Poljaka te jedan Srbin. Nakon druženja uz planinske ptice, svatko od nas kreće svojim smjerom. Mi se spuštamo 600 metara prema Luknji, još jednom od mnogobrojnih nezaobilaznih mjesta. Za cijelo vrijeme silaska pogled je prikovan uza stijenu Triglava, uz osjećaj da je možeš dodirnuti koliko je blizu i kako snažno djeluje.

Najtežih nam je bilo još gotovo 800 metara spuštanja, prvo dugim siparom, a onda kroz šumu, od Luknje prema Aljaževu domu, ali veselje s kojim nas je dočekala domarka kad nas je prepoznala te ispijeno pivo nakon dugotrajne žeđi uskoro su ugasile sav napor i ostao je samo ugodan osjećaj umora u tijelu ispunjenom radostima. Vrhove iznad nas oblaci su opet omotali svojim plaštem, kao da govore – To je bilo sve za sada. Dođite nam opet, mi nikamo ne odlazimo...

Dodite na Vrdovo!

Ante Juras, Šibenik

Vrdovo je kraško polje podno kamenitih padina Dinare, dugo oko 12 km. S Vrdova je lijep vidik prema Kamešnici, koja se nastavlja na Troglav s južne strane, te prema okolnim vrhovima Dinare. Na njemu se nalazi nekoliko zaselaka povezanih brdskim cestama i dvije nove planinarske kuće – »Sveti Jakov« (1001 m) i »Vrdovo« (900 m). Kuća »Vrdovo« nalazi se na jugoistočnom kraju viso-

ravni, a kuća »Sveti Jakov« na sjeverozapadnom dijelu prostranoga kraškog polja Ravno Vrdovo, na lokalitetu Ravno brdo.

Do biteličkog planinarskog doma »Sveti Jakov« može se doći s raznih strana. Najkraći je prilaz iz Rumina, naselja na cesti Sinj – Hrvace, s južne strane, preko mosta u zaseoku Panju i Biteliću. Put je najvećim dijelom asfaltiran, ali je zbog uskoga kolnika i više oštih

zavoja preporučljiv samo za osobna vozila. Za pješake je markirana staza koja na mjestima priječi cestu, a potrebno je oko dva sata hoda. Malo je duži put iz Vrdova, do kojeg se dolazi odvojkom sa spomenute ceste, pored istoimene planinarske kuće. Cesta je do planinarske kuće asfaltirana, a dalje, do planinarskog doma »Sveti Jakov«, vodi dobar makadam, kojim prolaze i najveći autobusi.

Bitelić je sjedište planinarskog društva »Sveti Jakov«. Naselje pripada općini Hrvace, a nalazi se na južnim obroncima planinskog masiva Dinare i na zaravni iznad korita rijeke Cetine, sjeverno od Rumina. Sastoji se od dvije katastarske cjeline: Donjeg Bitelića i Gornjeg Bitelića. Prema posljednjem popisu stanovništva (2001.), Bitelić broji 658 stanovnika (Gornji 424, Donji 234). Broj stanovnika opada,

kao i u većini okolnih mjesta, zbog iseljavanja u gradove i dobro poznatih ratnih zbivanja krajem prošloga stoljeća kojima je ovo područje bilo zahvaćeno.

U sredini sela nalazi se kraško polje Ponikva s istoimenom ponornicom. Početkom proljeća, za vrijeme kiša, polje je poplavljeno, kao i cijela nizina i područje Gornjeg Bitelića. Velika količina vode često potopi prilazne putove pa je pristup pojedinim zaseocima otežan. Bitelić je jedna od većih župa na prostoru od Cetine do granice s BIH na Maglaju (Kolač).

Prijašnjih se godina na toj granici odvijala razmjena dobara između dalmatinskih i bosanskih trgovaca, najčešće poljoprivrednih proizvoda, a ovdje se i preko Dinare prelazilo u Bosnu.

Bitelićem još uvijek kruži živa legenda o vrdovskom hajduku Usi Matkoviću. Vodio je žestoke borbe protiv Turaka sve dok ga nisu pogubili u polju Ponikvi. Navodno je bio vrlo hrabar, velika i snažna ljudskara, što potvrđuje i njegova velika kubura, izvan uobičajenih standarda.

Planinarska kuća »Sveti Jakov« (1001 m) osamljena je zgrada u okolnom oskudnom zelenilu. Svojom impozantnošću doima se vrlo dopadljivo. Ime joj je vezano uz 200 m udaljene temelje nekadašnje kapele sv. Jakova iz 15. stoljeća, koju planinari namjeravaju ponovno

ALAN ČAPLAR

Pastir s ovcama na Vrdovu – sve rjeđa slika u našim planinama

Vrdovo – prostrana visoravan pod vrhovima Troglava i Kamešnice

DAN DALMATINSKIH PLANINARA

Ovogodišnji tradicionalni Dan dalmatinskih planinara održan je od 30. travnja do 2. svibnja kod planinarske kuće »Sveti Jakov«. Domaćini te popularne manifestacije, Planinarska udruga »Dinaridi« iz Splita i Planinarsko društvo »Sveti Jakov« iz Bitelića, pokazali su se odličnim organizatorima pa će ta planinarska priredba svima ostati u ugodnom i dragom sjećanju.

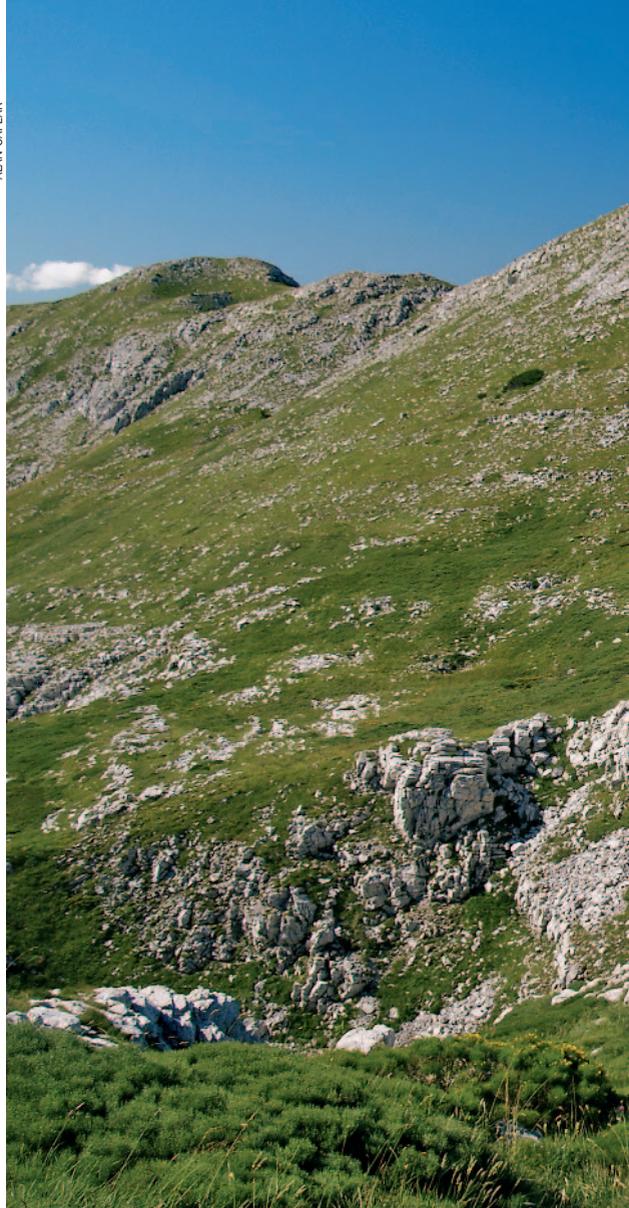
Prvi je dan bio predviđen za dolazak i smještaj posjetitelja te za podizanje logora, a drugi je dan upriličen uspon na dinarski vrh Maglaj (1475 m) i najviši vrh Troglav (1913 m). U nedjelju, trećega dana, u nazočnosti oko 300 planinara, bilo je najsvečanije. Pozdravili su ih Tomislav Čanić, dopredsjednik HPS-a i predsjednik HPD-a »Željezničar« iz Gospića, Luka Brčić, splitsko-dalmatinski dožupan, i Ante Juras, koordinator dalmatinskih planinarskih udruga. Svečanost je upotpunjena i nastupom folklorne skupine te svetom misom koju je predvodio bitelički župnik don Jozo Gojsalić. Sudionici su organizirano posjetili obližnje Debelo brdo – Karaulu (1251 m) i Maglaj (1475 m). Program je obogaćen i promidžbenim materijalom, lutrijom te zajedničkim ručkom i ugodnim druženjem.

Na ovoj trodnevnoj manifestaciji sudjelovalo je oko 800 planinara i drugih gostiju, pa je možemo uvrstiti među najmasovnije. Uza sudionike iz dalmatinskih planinarskih udruga, bili su tu i gosti iz planinarskih društava »Željezničar« iz Gospića, »Šumar« iz Zagreba i »Dubovac« iz Karlovca te prijatelji iz bosanskohercegovačkih planinarskih udruga »Cincar« iz Livna, »Vitez« iz Viteza i »Raduša« iz Uskoplja.

Svečani program povodom Dana dalmatinskih planinara

ANTE JURAS

ALAN ČAPLAR

izgraditi. Kuća je dvokatnica, potpuno uređena i opremljena, a svrstava se među najljepše i najprostranije planinarske kuće u Hrvatskoj. U prizemlju je velik dnevni boravak za pedesetak posjetitelja te sanitarni čvor s tekućom vodom koja se pomoću hidrofora doprema iz bunara pokraj doma. Dnevni se boravak doživljava kao vrlo ugodan prostor, s velikim kaminom i šankom s kojega se poslužuju razna pića, kava i čaj, a prema dogovoru i raznovrsna jela pripremljena u suvremeno uređenoj kuhinji. Zimi ovdje napada dubok snijeg pa je u dom uvedeno centralno grijanje, što boravak čini ugodnim i za najljuće zime. Prostor dnevnog borav-

ka prikladan je i za održavanje planinarskih škola i tečajeva. Zato je ovdje 15. i 16. svibnja ove godine održan i tečaj za markaciste.

U gornjem su dijelu doma tri spavaonice s ukupno dvadeset kreveta, a isto je toliko mjesta na skupnom ležaju u potkrovlju. Struja za rasvjetu dobiva se iz agregata.

Od kuće su mogući usponi na već spomenute vrhove Dinare, Maglaj i Troglav, te na Debelo brdo.

Na stazi između Maglaja i Troglava uređeno je planinarsko sklonište, otvoreno prošle godine. Rezultat je to primjerne suradnje i zajedničkog rada PU »Dinaridi« i PD »Sveti

Jakov«. Na katu skloništa je osam ležajeva, a u prizemlju kuhinja koja se po potrebi može koristiti i kao spavaonica. Na vrhu Maglaju bilo je u Domovinskom ratu zapovjedništvo HV-a, pa su u spomen na to podigli velik betonski križ. Vojska namjerava osposobiti obližnju kuću i u njoj urediti memorijalnu sobu za posjetitelje toga dijela Dinare i planinare. Na obližnjem su Debelom brdu i planinari podigli križ, i to drveni, u znak sjećanja na žrtve Domovinskog rata, a nalazi se uza spomen-obilježje hrvatskim braniteljima koji su poginuli na tom mjestu. Uredili su i markirali pristupni put te postavili klupe za odmor.

Daljinar od planinarske kuće »Sv. Jakov«

Od planinarske kuće »Sv. Jakov«	
– do Troglava (1931 m)	5 sati
– do planinarskog skloništa na stazi između Maglaja i Troglava	3 sata
– do Maglaja (1475 m)	2 sata
– do Debelog brda (Karaula), 1251 m	2 sata

Cestovni daljinar

Rumin – pl. kuća »Sv. Jakov«, Vrdovo	15 km
Pl. kuća »Vrdovo« – pl. kuća »Sv. Jakov«	8 km
Sinj – Rumin	20 km
Gornji Bitelić – Vrlika	35 km
Gornji Bitelić – Sinj	11 km

ANTE JURAS

Dom okružuju velike livade, poznate kao odlično pasište. Zato su ovdje izgrađeni stočarski stanovi, a na ljetnoj ispaši bude i do deset tisuća ovaca.

Pri odlasku iz doma vrijedno je usput posjetiti i neke obližnje prirodne, kulturne i povijesne znamenitosti. Za one koji se odluče krenuti autocestom preko Dugopolja, predlažem posjet Sinju. Grad je poznat po viteškoj igri Sinjskoj alki koja se ovdje tradicionalno održava u spomen pobjede nad Turcima 1715. godine. Alkari odjeveni u tradicionalnu nošnju, jašući u punom galopu, gađaju kopljem kolut (alku) obješenu na žici. Za Sinjsku je krajinu Alka veoma značajan događaj i svaki je gost dobrodošao. Sinj je i središte hodočašća čudotvornej Gospi Sinjskoj. Vrijedi posjetiti i Gradski muzej te muzej franjevačkog samostana, koji obiluju vrijednim etnološkim, povijesnim i arheološkim izlošcima.

Na cesti prema Kninu treba se zaustaviti na brani HE Peruča, visokoj 57 m. Brana omogućuje akumulaciju od 50 milijuna kubičnih metara vode i navodnjavanje Sinjskog polja. U Domovinskom ratu branu su okupirale srpske snage i prijetile njezinim rušenjem, što bi prouzročilo neviđenu katastrofu. Naša je vojska svojom promišljenošću i hrabrošću obranila i taj dio Lijepe Naše.

Malo dalje smjestila se Vrlika, oveće naselje u gornjem toku Cetine. Poznato je po zdravoj klimi i odličnoj prirodnoj vodi, književniku Milanu Begoviću (1876. – 1948.), našem najplodnijem dramskom piscu između dva svjetska

rata, Gotovčevom Eri i ostacima utvrde Prozor. U utvrdu su pribjegli pred turskom opasnošću stanovnici stare Vrhrike, koja se nalazila oko izvora Cetine, i tu ostali. Prenijeli su i ime svoga starog naselja te udarili temelje današnje Vrlike.

Između planinskih lanaca Dinare i Svilaje slikovit je izvor (vrelo) rijeke Cetine, tik kraj istoimenoga sela, na visini od 380 m. Cetina i kraj oko nje pravi su dar prirode i mjesto značajnih povijesnih događanja. Tok joj je dug 100,5 km. U gornjem toku teče kroz plodna polja: Cetinsko, Vrličko, Koljansko, Ribar ničko, Hrvatačko i Sinjsko. Od Trilja, na jugoistočnoj strani Sinjskog polja, do Zadarja teče duboko usječenim kanjonom, u njemu pravi po ljepoti poznat slap Gubavicu, a u more utječe u Omišu.

Nedaleko od izvora Cetine zanimljive su ruševine starohrvatske crkve svetog Spasa, jednog od najstarijih i najbolje očuvanih spomenika našega ranosrednjovjekovnog sakralnog graditeljstva. Sagrađena je u 9. stoljeću na poticaj župana Gastike. Uz crkvu se vezuje veliko groblje gdje su otkopani raznovrsni grobni prilozi (nakit, oruđe, oružje, novac, tkanine) i dijelovi kamenog namještaja ukrašeni pletrom.

Iz svega navedenoga može se zaključiti da se isplati posjetiti taj manje poznat planinski kraj i njegove planinarske domove. Ovo novo planinarsko odredište treba odlučnije promovirati i više posjećivati. Zanimljiva priroda Vrdova nas očekuje.

Vlaštica

zaboravljena planina dubrovačkih planinara

Orsat Žitković, Dubrovnik

Od svih planina i vrhova u blizini Dubrovnika za dubrovačko je planinarstvo najznačajniji Orjen. Dubrovačko je planinarsko društvo do Domovinskog rata nosilo i ime te planine, koja se najvećim dijelom nalazi na teritoriju Crne Gore. Planinarima je, dakako, zanimljiva i planina Sniježnica na području Konavala, najviša u Dubrovačko-neretvanskoj županiji (1234 m). Sveti Ilija na Pelješcu jedan je od najljepših vidikovaca u Hrvatskoj. Tu su još manje poznata brda Ne-probić i Tmor; planinari ih rijetko posjećuju, premda su vrlo zanimljiva i planinarima i speleolozima.

Srđ je brdo ponad samoga grada Dubrovnika. Uskoro će postati golf igralište i tko zna što će biti s njegovim stoljetnim šumama hrasta

duba po kojem je Dubrovnik i dobio ime. Ali to je neka druga tema. No, nadomak Dubrovnika postoji još jedan, rijetko spominjani masiv – to je brdo Vlaštica, visoko 911 metara, koje dominira bližom dubrovačkom okolicom. Budući da je u zaleđu Dubrovnika vrlo uzak prostor između mora i državne granice s BiH, Vlaštica se nalazi u drugoj državi, ali je istodobno sasvim blizu samoga grada Dubrovnika.

Vozite li se dubrovačkim mostom i pogledate li na istok, vidjet ćete dugačak zaljev Rijeke dubrovačke i iznad njega brdo Vlašticu (naravno, ako nije južina, kad je vrh pod kapom od oblaka).

Nekad davno, kad bi u zimsko vrijeme ponad Grada zalepršale pahulje nošene burom, roditelji bi nas skupili u auto da bismo se išli

Vlaštica, planina nadomak Dubrovnika

ORSAT ŽITKOVIĆ

grudati na Vlačici i uživati u za nas rijetkim snježnim radostima. Gore bi zimi uvijek bilo snijega.

Još malo davnije preko Vlačice je hućao čuveni vlak Ćiro. Bila je to uskotračna željeznica na parni pogon koja je još od doba Austro-Ugarske monarhije pa do sedamdesetih godina prošloga stoljeća povezivala Dubrovnik s Bosnom, Hercegovinom i Bokom Kotorskom. Bila su to vremena kad su naraštaji dubrovačkih planinara imali priliku uživati u planinskom ambijentu nedaleko od samoga grada.

Sam vrh Vlačice nudi izniman vidik na cijelu bližu i dalju okolicu, na prostrano Popovo

polje, visoravan Bobani, na surove hercegovačke planine, na Orjen te na jadransko plavetnilo iz kojeg poput planinskih vrhova strše južnodalmatinski otoci. Uostalom, svi su naši otoci nekad i bili planine.

Tik podno planine pogled se spušta na Župu dubrovačku i Konavle, a s druge se strane poput fjorda dugog pet kilometara izduljio zaljev Rijeke dubrovačke koji se tu spaja s najkraćom rijekom na svijetu – Omblom. Njezin tok završava slapom već nakon 30 metara! Jedina joj je konkurencija rijeka Roe River u saveznoj državi Montani u SAD-u. Ombla je u načelu dio rijeke Trebišnjice, najpoznatije ponornice u BiH, duge gotovo 100 km, koja ponire u Popovu polju.

S vrha se također vidi i dio grada Dubrovnika, i to njegov najljepši dio, Lapad. Baš taj sveobuhvatni vidik učinit će da Vlačica bude ključna i najvažnija točka ratnih zbivanja na dubrovačkom području početkom devedesetih godina prošlog stoljeća. Cijela vojna operacija koja je za cilj imala oslobodenje hrvatskog juga do najjužnije točke, Prevlake, nosila je ime ove planine. Rat će za posljedicu imati visoku misku kontaminaciju, koja će ovdje biti prisutna još mnogo vremena.

Danas je Vlačica pusta i zaboravljena planina. Dok se kroči njome, osjeća se osobit mir, koji remete jedino naleti vjetra, a vidik s vrha još je uvijek veličanstven.

ORSAT ŽITKOVIĆ

Pogled s Vlačice na Rijeku dubrovačku

S Dalmacijom u srcu

Jasna Žagar, Sesvete

Priče su moje pune uspomena. Pune zanosu i snova. Pjevaju u njima ptice i cvrče cvrčci. Pušu vjetrovi i sjâ sunce.

Baš kao i onoga dana. Bio je rujan, topao i vedar. I bilo je toplo i vedro u duši. Dalmacija, čista i iskrena, blista u srcu, sjajem i ljepotom zasljepljuje oči. U naglo iskrsnuloj tišini, nakon dugog puta, zavoljeh je ljubavlju kakvom još samo planinar voli planinu.

Blistav jesenski dan budi se nad Trtrom. Raskoš modre, sive i zelene boje, pogrbljene smokve, sav u bršljan zarastao zdenac. Stara kuća¹ u raseljenom selu budi sjećanje na davno djetinjstvo na cvjetnim livadama i pod krošnjama stabala, pomalo obojeno sjetom. Na hrptu, gore u vjetroparku², uzdišu vjetrenjače³. Okreću se propeleri nošeni snagom bure koja neumoljivo puše mahovitim dahom. Netko će reći da poružnjuju okoliš, drugi misle da su one ukras planine. Neobičnost s kojom se rijetko susreću, izdaleka.

Trtarska makadamska cesta lijeno vijuga hrptom od vjetrenjače do vjetrenjače. Ovdje se ne čuje vrijeme kako svilenim hodom korača putom po tihom kamenu. Sve je tiho, bezvremensko, samo vjetrenjače neumorno ponavljaju svoju baladu. »Zzzvofff! Zzzvofff! Zzzvofff!« šapuću. Skakavci brižno skakuću s kamena na kamen, uznemireni dolaskom nepozvanih gostiju.

S Orlovače bježi pogled na sve strane, ne zna čovjek što bi prije pogledao i što bi duže gledao. S jedne se strane rijeka Krka probija

1 Planinarska kuća Ćićo posljednja je kuća u selu Rupićima. Nalazi se na 220 m nadmorske visine. Kuću je uređio PD »Kamenar« iz Šibenika.

2 Vjetroelektrana Trtar-Krtolin, Šibenik, najveći je hrvatski vjetropark. Četrnaest vjetroturbina ima ukupnu snagu 13,8 MW. Na Trtru ima 3000 vjetrovitih sati godišnje.

3 Zračna turbina za pretvaranje energije vjetra u električnu energiju.

Planinarska kuća »Ćićo« u Rupićima pod Trtrom

Trtarska vjetroelektrana

Sveti Ivan Biranj na Kozjaku

Moje je srce slično spomenaru. Rišem najljepše slike, da mi budu spomen na trenutke koji upravo prolaze, šaljuju se oko mene, dotiču me kratkim dodirrom i onda odlaze u prošlost

kroz klisure i kamenitu zaravan prema moru. Na drugoj strani gle Kornata, jato oblaka, svijetla lica iz snova, bezbrojni leže u sunčevu sjaju, goli, bez životinja, stabala i zemlje. Bijelo svijetleći miruju u moru poput velikih cvjetova⁴. Ondje Velebit i bosanske planine, ovdje Krto lin i raskoš Trtra. Bura zapliće noge i mrsi kuštravu kosu, ali nije hladno. Ipak, lijepo je sakriti se u zavjetrinu planinarskog skloništa⁵ i krotko slušati mrmorenje bure, što priča priču o svom putu s planine. Kaže: »Ne idi tuda! Strmo je. Trusi se kamenje pod nogama. Past ćeš! Boljet će te.« Čovjek ne sluša. Silazi moćnim kamenjarom, prkosi buri. Velik i sretan. Snažan vjetar njiše grane grmova i stabala i povija slabašne vlati trave ka zemlji. Vjetrojnjače gore zamišljeno klimaju glavama, začuđene.

Isti blistav jesenski dan treperi nad Kozjakom. Svijetlo prostranstvo niske vegetacije mami i zove u svoje okrilje. U čovjeku se javlja

čežnja i pomisli sjetno: »Podem li na rub te visoravni, popnem li se na njezin najviši vrh, vidjet ću modro i zlatno nebo, vidjet ću niske oblake što poput ladica plove svojim lukama, vidjet ću pticu nedohvatnu, izvor srebrni i velik čudan svijet oko sebe.« I krene onda s Malačke⁶, začuđen promatra kućicu Česminu⁷, zamišljen grabi kamenjarom kratkim koracima do vrška Birnjca, mislim se potpuno predaje planini. Zastane da ulovi dah ljepote pa onda opet ide dalje. A onda stane iznenađen. Jedna bjelica⁸ prijeteći je podigla glavu pa uplašena čeka korak stranca u planini. Iznenađio ju je, nije se stigla na vrijeme sakriti u siguran zaklon. Nesigurna u vlastitu premoć nijemo gleda nepo-

4 Paula Preradović, kći Petra Preradovića.

5 Planinarsko sklonište »Zlatko Prgin« nalazi se ispod vrha Orlovače (494 m), na visini 462 m. Skloništem upravlja HPK »Sveti Mihovil« iz Šibenika.

6 Do prijevoja Malačke stiže se cestom ili planinarskom stazom iz Kaštel Starog. Odmah ispod ceste, na 466 metara, nalazi se planinarska kuća. Kućom upravlja HPD »Malačka – Donja Kaštela«.

7 Planinarska kuća Česmina ponad prijevoja Malačke nalazi se na 499 m. Njome upravlja PK »Split«.

8 Bjelica ili Eskulapova zmija (lat. Zamenis longissimus) sa svojih 180 cm među najvećim je zmijama iz porodice guzeva. Za čovjeka je neotrovnja. Plijen ubija davljenjem. Kad je ulovljena, postaje agresivna i grize. Rasprostranjena je po cijeloj Hrvatskoj do najvećih nadmorskih visina.

mičan lik, obris na suncu. I on se nje boji, ne prepoznaje ju, ne vjeruje joj. Dugo se blijedi gledaju, a onda shvaćaju da jedno drugome nisu prijatna. Ona mirno sklizne pod kamen, a on nastavi svojim putem. Dugo je mislio na veliku zmiju na rubu planine. Opreznim koracima doticao je kamen, odmicao granu, zaobilazio pauka i bogomoljku i tako kroz kamen i makiju sve do Svetog Ivana Birnja. Svetac čije ime nosi kapelica zaštitnik je Kaštel Lukšića. Panoramski vidik na Kaštela i Split živ je i jasan. Vidik je to na prostrano, široko more i moćan kameni bedem, stijenu⁹ što se poput ogromne zmije čuvarice skrivenog blaga razvlači duž cijele planine. Srce se ispuni nježnom vedrinom.

Daleko na obzoru more se spojilo s nebom, a galeb klikće. Čovjek piše elegiju moru i planini. Pjesma mu je puna žala, čežnje za nedostižnom daljinom, što ga poput umiljate sirene¹⁰ doziva i mami da odleti u beskraj. Zlatno sunce silazi u more. Dan je na zalasku. Čovjek

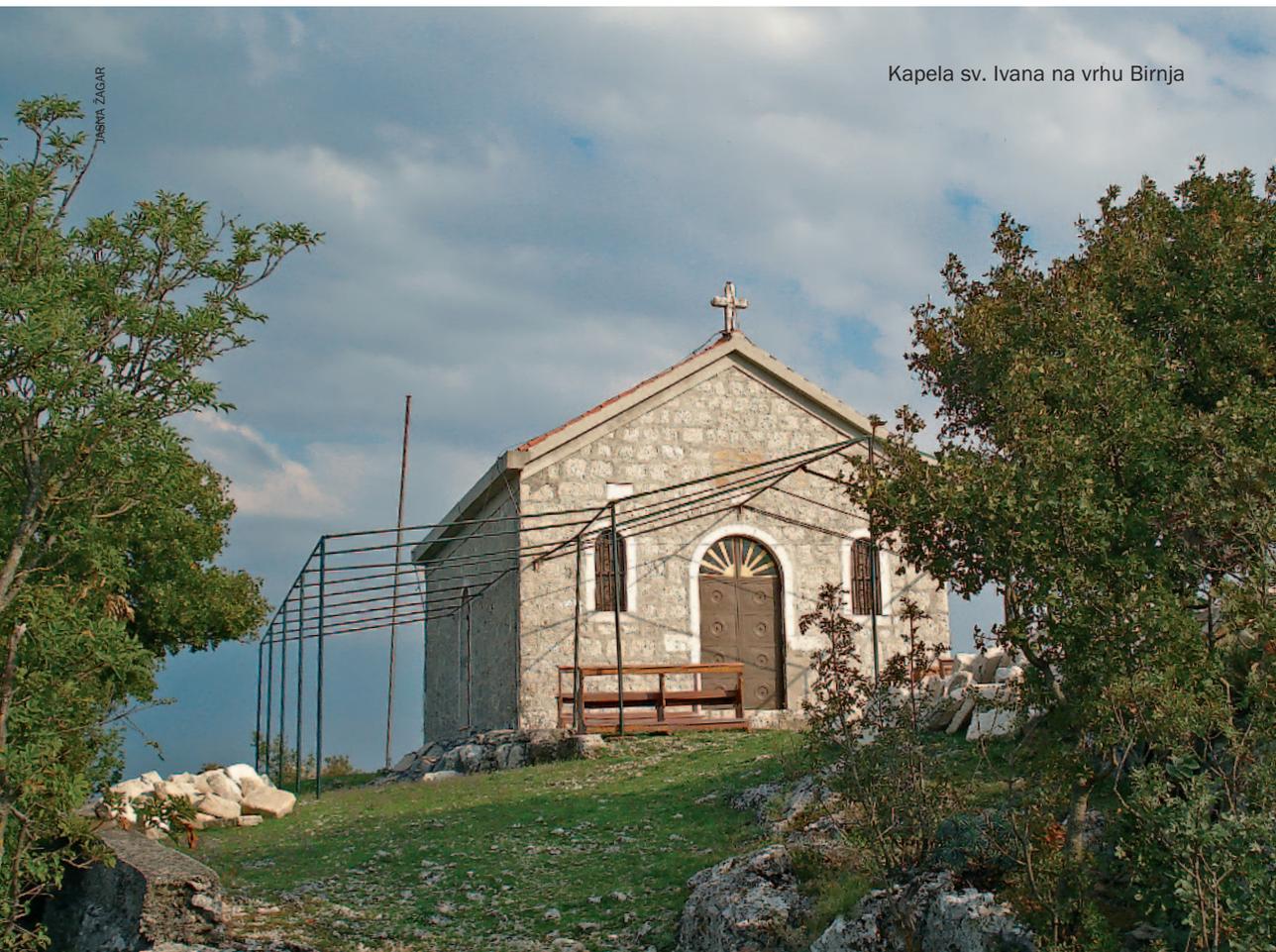
pjeva ódu moru i planini. Radostan slavi važan dan svojega života. Dan u kojem je opet volio planinu.

Moje je srce slično spomenaru. U toploj dalmatinskoj noći, skrivena u mjesecini, pišem u nj sjetne retke, stihove o planini. Rišem najljepše slike, da mi budu spomen na trenutke koji upravo prolaze, šaljuju se oko mene, dotiču me kratkim dodirima i onda odlaze u prošlost. Sanjarske oči upijaju duboko crno more, umorno od neumornih valova. Posljednje se zvijezde pale na nebu. Tisuće svjetala poput svjećica na obali treperi kroz noć. Noć je tamna zaspala nad planinom. Zaspali su ljudi, noćni leptiri i gušterica na zidu. Sklopim oči i s Dalmacijom u srcu usnem miran san.

9 Stijena kaštelanskoga Kozjaka jedna je od najdužih u Hrvatskoj.

10 Izmišljeno biće s lijepom ženskom glavom i tijelom ptice ili djevojka s ribljim repom.

Kapelica sv. Ivana na vrhu Birnja

DR. ZVONIMIR SLIEPČEVIĆ

1926. – 2010.

U srijedu 23. lipnja hrvatsko planinarstvo je izgubilo jednu od svojih najistaknutijih ličnosti – nakon duge kronične bolesti preminuo je u Zagrebu neumorni društveni planinarski radnik dr. Zvonimir Sliepčević. Rodio se 16. rujna 1926. u Vladislavcima, gimnaziju je završio u Osijeku i zatim je u Zagrebu na PMF-u diplomirao kemiju i doktorirao. Najduže je radio u zagrebačkom Duhanjskom kombinatu, OKI-ju i INI. Ima preko pola stoljeća planinarskog staža (PD »Zagreb« 1957., PDS »Velebit« 1972. i PD »INA OKI« od 1975. do smrti). U ovom posljednjem bio je od 1979. do kraja života na vodećim funkcijama: predsjednik, tajnik, organizator izleta i pohoda te, iznad svega, dugogodišnji organizator redovnih planinarskih predavanja. Održano ih je ukupno preko tisuću i ona su postala neslužbena planinarska tribina grada Zagreba. Imao je posebnu

spособnost da uvijek odabere vrsne predavače tako da je na sastanke njegovog društva dolazilo i mnogo nečlanova. Potkraj, kad ga je omela bolest i gubitak vida, njegova supruga Adica nastavila je uspješno organizirati redovna predavanja. Dr. Sliepčević se osim toga istaknuo i kao planinarski pisac – napisao je na stotine planinarskih članaka, a uz to je uspješno sudjelovao i na izložbama planinarske fotografije. Spomenimo na kraju da je 1985. – 1986. bio potpredsjednik Hrvatskog planinarskog saveza, da ga je taj Savez 1993. proglasio najuspješnijim planinarom te godine u Hrvatskoj te da su ga već davno odlikovali zlatnim znakom PS Jugoslavije i PS Hrvatske, a PS Zagreba plaketom. Nenadoknadiv je gubitak dr. Sliepčevića za hrvatsko planinarstvo, za PD »INA OKI«, za njegove brojne prijatelje i poštovatelje.

prof. dr. Željko Poljak

AKADEMIK SERGEJ FORENBACHER

1921. – 2010.

U Zagrebu je 26. svibnja u 90. godini života preminuo akademik Sergej Forenbacher. Rodio se 24. travnja 1921. u Karlovcu, školovao u Zagrebu i 1946. diplomirao na Veterinarskom fakultetu. Na njemu je postao profesor i predstojnik Klinike za unutarnje bolesti. Istaknuo se eksperimentalnim istraživanjima, objavio oko 80 znanstvenih radova i postao članom više međunarodnih znanstvenih društava, a 1975. izabran je i za redovnog člana HAZU-a, Razred za medicinske znanosti. Za svoj dugogodišnji rad primio je ugledna priznanja, među ostalima, 1970. postao je počasnim građaninom Hannovera, 1991. počasnim članom Hrvatskoga planinarskog saveza, a bio je i počasni član gorske službe Bergwacht – Hannau (Njemačka). Godine 1990. dobio je nagradu »Josip Juraj Strossmayer« za najbolju prirodoslovnu knjigu, a 2009. nagradu za životno djelo.

Imao je dva velika hobija – botaniku i planinarstvo – i umješno ih je sjedinio po načelu »ugodno s korisnim«. Na botaničkom je području među njegovim najvećim rezultatima kapitalno djelo »Velebit i njegov biljni svijet« (800 stranica; dva izdanja: 1990. i 2001.). Kao veterinar bavio se i velebitskom faunom te objavio »Kompendij velebitske faune« u dvije knjige (Zagreb, 2002.). Planinarenjem se bavio od mladosti. Na Veleditu je bio više od stotinu puta i o tome objavio knjigu uspomena »Iz velebitskog dnevnika« (Zagreb, 2000.). Uz Velebit, zavolio je Žumberačku goru i njezin biljni svijet, što je rezultiralo knjigom »Kalendar flore Žumberačke gore«. Planinare je možda najviše zadužio projektiranjem planinarskog puta »Velebno«, koji su pod njegovim vodstvom 1984. ostvarili članovi HPD-a »Zagreb Matica«.

prof. dr. Željko Poljak

PO PRVI PUT PLANINARSKI ZEMLJOVIDI TROGLAVA I KAMEŠNICE

Visoke i slikovite planine Troglav i Kamešnicu, na granici Dalmacije i Hercegovine, posjećuje zbog visine, dugačkih pristupnih putova do najviših vrhova i udaljenosti od većih planinarskih središta razmjerno malo planinara. Ipak, posljednjih je godina u tom području, najviše marom članova splitske Planinarske udruge »Dinaridi«, PD-a »Bitelić« i nekolicine entuzijasta, obilježeno mnogo putova i uređeno nekoliko planinarskih kuća, čime su uvelike poboljšane planinarske mogućnosti na tim planinama. Dodatan je korak napravio planinarski kartograf Zlatko Smerke izradivši dvije nove karte iz serije »Smand« (41 Troglav i 41a Kamešnica), što je osobito vrijedno jer Troglav i Kamešnica dosad nisu bili prikazani nijednim planinarskim zemljovidom.

Iako su zahvaljujući novim kućama, putovima i zemljovidima uvelike poboljšane planinarske mogućnosti na Kamešnici i Troglavu, planinari koji se kreću tim planinama trebaju znati da se najviši vrhovi i glavina putova nalaze u Bosni i Hercegovini, a tek manjim dijelom u Hrvatskoj. Ipak, planinari dosad nisu imali poteškoća s prelaskom državne granice u visinskoj zoni. Na Troglavu je, na žalost, nakon Domovinskog rata ostalo i mnogo mina (minski sumnjiva područja prikazana su na zemljovidu posebnim sjenčanjem).

Nove karte izradene su prepoznatljivim stilom, u mjerilu 1:25 000, a uz prikaz terena sadrže i popis markiranih putova, nekoliko fotografija te uputu HGSS-a za postupanje u slučaju nesreće. Zemljovid se mogu nabaviti u HPS-u (hps@plsavez.hr) ili izravno od izdavača, tvrtke Smand iz Varaždina (smand@vz.t-com.hr).

Alan Čaplar

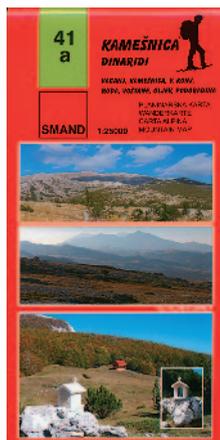
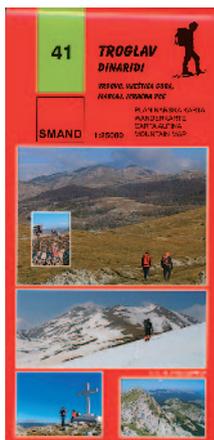

»PLANINSKI VESTNIK« U VEĆEM FORMATU

Uredništvo »Planinskog vestnika«, glasila Planinske zveze Slovenije, odlučilo se početkom ove godine na ozbiljan korak – povećalo je dugogodišnji format svoga časopisa od 24×17 na 28×21 cm. Časopis je time dobio novu dimenziju i mogućnost za grafička poboljšanja, što je uredništvo vješto iskoristilo već u prvim proljetnim brojevima. Na promjeni formata zamjerit će, doduše, dio planinara koji čuva i uvezuje stare brojeve, no većina ih je već s odobravanjem prihvatila novosti u časopisu.

U travnju ove godine proslavio je urednik »Planinskog vestnika« Vladimir Habjan svoj stoti broj i u tom svom jubilarnom broju objavio intervju s urednikom »Hrvatskog planinara« Alanom Čaplarom, koji je samo mjesec dana prije također uredio svoj stoti broj planinarskog časopisa. U tom broju »Planinskog vestnika« objavljen je i članak o Dinari, najvišem vrhu Hrvatske, a u broju za mjesec svibanj na naslovnici je objavljena atraktivna fotografija Zadrana Aleksandra Gospića snimljena u Dolomitima.

»Planinski vestnik« još od 19. stoljeća predstavlja uzor i našem časopisu, što se spominje već u drugoj rečenici uvodnika prvog broja »Hrvatskog planinara« od 1. lipnja 1898. Suradnja između uredništava naših dvaju časopisa, ali i između dvaju planinarskih saveza, dobar je primjer kako planinarski odnosi, uz međusobno uvažavanje i suradnju, mogu biti znatno kvalitetniji od međudržavnih političkih odnosa. Ur.

ZAŠTIĆENE BILJKE ŽUMBERKA I SAMOBORSKOGA GORJA

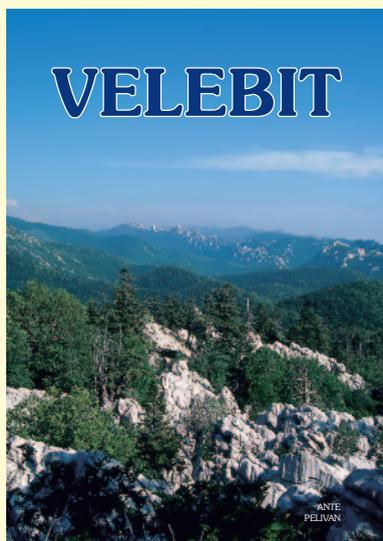
U izdanju Javne ustanove Park prirode Žumberak – Samoborsko gorje tiskana je zanimljiva botanička knjiga pod naslovom »Zaštićene biljke samoborskog područja i Parka prirode Žumberak – Samoborsko gorje« autorice Barbare Žitković. Tvrdo ukoričena knjiga od čak 400 stranica na uzoran i pregledan način predstavlja botaničke osobitosti Samoborskoga i Žumberačkog gorja. Svaka je biljka predstavljena uspjelom fotografijom te uobičajenim botaničkim odrednicama, a vrste su razvrstane abecednim redom (prema latinskim nazivima).

Žumberačko bilje već su obrađivali različiti istraživači, među kojima i akademik Sergej Forenbacher (»Kalendar flore Žumberačke gore«) te biolog dr. Ivan Šugar, no ova je knjiga svojom grafičkom kvalitetom nadmašila sva prethodna ostvarenja. Knjiga se može nabaviti u Javnoj ustanovi Park prirode Žumberak – Samoborsko gorje (Slani Dol 1, tel. 01/33-27-660) po popularnoj cijeni od 123 kune.

Alan Čaplar

30% popusta za planinare !!!

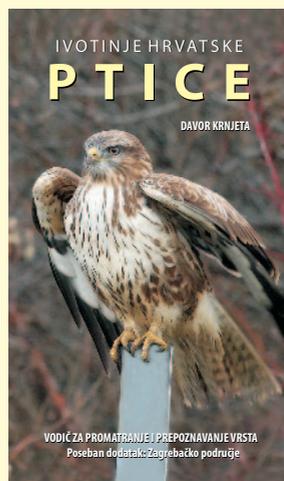
- ▶ Autor: Ante Pelivan
- fotomonografija
- bogato ilustrirana u boji
- format: 30 x 21 cm
- 194 stranice
- tvrdi uvez
- cijena: 150,00 kn

105,00 kn

Poštarina uračunata u cijenu!

- ▶ Autor: Davor Krnjeta
- format: 20,5 x 12 cm
- 350 fotografija u boji
- 360 stranica
- tvrdi uvez
- cijena: 260,00 kn

182,00 kn

EKOLOŠKI GLASNIK d.o.o.

Duga cesta III. odvojak 12, 10412 Donja Lomnica
Tel. 01/5621-929, Fax: 01/6234-058

www.ekoloski-glasnik.hr • ekoloski.glasnik@vip.hr

ekološki glasnik
časopis o prirodi

TISKARA "Ekološki glasnik"

- usluga tiska knjiga i časopisa vrhunske kvalitete
- posebni popust za sva planinarska društva

13. POHOD PO PLANINARSKOM PUTU VRA »BLJESAK«

U subotu 1. svibnja održan je na pristrancima Psunja 13. Pohod po planinarskom putu VRA »Bljesak«. Riječ je o putu od pet sati hoda koji je obilježio PD »Zmajevac« iz Novske. Ove je godine, povodom 15. obljetnice »Bljeska«, PD »Zmajevac« izdao i dnevnik pohoda (tiskano je 500 primjeraka), s kartom puta na poleđini. Svim je sudionicima u dnevnik utisnut žig pohoda.

Pohod planinarskim putom VRA »Bljesak« ubuduće će se organizirati svakog 1. svibnja (dosad se održavao posljednje subote u travnju). Osim ovog pohoda, PD »Zmajevac« prve nedjelje poslije Nove godine priređuje i novogodišnji pohod istom trasom. I na tom će se pohodu u dnevnik moći utisnuti žig, a PD »Zmajevac« će najpornije planinare nagraditi za višestruko sudjelovanje na pohodima. Za sudjelovanje na četiri pohoda planinari će biti nagrađeni crvenom značkom, za osam bijelom, i za dvanaest pohoda plavom.

Ove je godine na Novogodišnjem pohodu sudjelovalo stotinjak, a na prvosvibanjskom osamdesetak planinara. Odmor i okrjepa bili su na Novljanskom jezeru. Na polovici puta nalazi se križanje s odvojkom za vrh Zmajevac (467 m). Na žalost, taj je vrh trenutno nedostupan, ali je kutija sa žigom pored ceste. Više o društvu i planinarskom putu VRA »Bljesak« može se saznati na web stranici www.pd-zmajevac.hr.

Davor Augustin

Odmor na pohodu planinarskim putom VRA »Bljesak«

SVEČANOST NA MALAČKI

Za vikend 8. i 9. svibnja HPD »Malačka« iz Kaštel Starog proslavilo je svoj trinaesti rođendan. Već smo u predvečerje 7. svibnja uz stisak ruku i zdravicu dočekali planinare iz prijateljskih društava iz BiH. Brzo smo se dogovorili o svim pojedinostima polaska prema južnom Velebitu, planiranog za sutradan, no subota je osvanula oblačna, kišovita i tmurna pa je dogovoreni izlet otkazan. Svojim gostima ponudili smo ipak lijep izletnički dan na Krki. Prvi smo dan s njima obišli Roški slap i izvor rijeke Krke pod slapom Krčića te se zadovoljni vratili u kuću na Malački.

Nedjeljno je jutro osvanulo vedro i sunčano. Dio naše ekipe bio je zadužen za vođenje gostiju od željezničke postaje Kaštel Stari do naše kuće na Malački. Razveselio nas je i dolazak KUD-a »A. Zaninović« i klape »Sedam Kaštela« te predstavnika Grada Kaštela Marinka Kovačeva i predstavnika Splitsko-dalmatinske županije Ivana Udovičića.

Nakon uvodnog obraćanja predsjednika »Malačke« Petra Penge i tajnika Filipa Balića naši su nam gosti uputili brojne pohvale i zaželjeli lijepe želje. Među njima su bili i članovi HPD-a »Kuk« Novi Trav-

WWW.IZFOTELJE.COM

WEB DUĆAN 0-24 SEDAM DANA U TJEDNU
WWW.IZFOTELJE.COM

Ne gubite vrijeme od boravka u prirodi. Što vam treba naručujte u bilo koje vrijeme, u udobnosti vlastitog doma uz šalicu omiljenog napitka.

NOĆNI
MONOKULARI
DALEKOZORI

Više informacija na
WWW.LAPIS-PLUS.HR ili
WWW.IZFOTELJE.COM

LAPIS PLUS

WWW.LAPIS-PLUS.HR

TEL:01/4668-785

Veliki izbor
odjeće, obuće, torbi,
ruksaka, noževa, kompasa,
dalekozora

nik, HPD-a »Kamenar« iz Šibenika, HPD-a »Kamešnica« iz Otoka Dalmatinskog, HPD-a »Ante Bedalov« iz Kaštel Kambelovca te PD-a »Svilaja« iz Sinja.

Po završetku svečanog dijela uputili smo se prema križu na Malački da bismo u sjećanje na poginule branitelje i planinare položili vijenac i zapalili svijeće.

Tradicionalni planinarski fažol blagovali smo u domu. Zadovoljstvo je na licima, a pjesma i smijeh čuje se sa svih strana. Ipak, sve je vrlo brzo završilo. Prije rastanka podijeljene su zahvalnice predstavnicima planinarskih društava, Grada i Županije. Ovom se prilikom posebno zahvaljujemo Gradu Kaštela i Splitsko-dalmatinskoj županiji, koji su bili ne samo naši gosti, nego i pokrovitelji ove proslave.

Filip Balić

DEVETI POHOD PO GORANSKOM PLANINARSKOM PUTU

I ove je godine HPD »Zagreb-Matica« održalo pohod po Goranskom planinarskom putu. U nedjelju 13. lipnja kod Prezida, koji planinari razmjerno rijetko posjećuju okupilo se više od 300 planinara da bi propešačili dijelom GPP-a od od Tatinske drage preko Kozjeg vrha, Vražjeg vrteca i Prezida do Milanovog vrha, gdje je bio kraj pohoda. Za one kojima je taj put bio predug, organizirani su autobusi iz Prezida za Milanov vrh.

Milanov vrh je travnata visoravan (1011 m) s lovačkom kućom, povijesnim spomen obilježjima i uzgajalištem srna. Na Milanovom vrhu planinare je dočekao besplatni grah, kolač i čaj. Ovdje su se mogle

NEVND PEROSEVIC

Pozdravni govor predsjednika HPD-a »Zagreb-Matica« Antona Bikića u Tatinskoj dragi

kupiti iskaznice pohoda, dnevnicu GPP-a i značke HPD-a »Zagreb-Matica«. U 17 sati autobusi su krenuli natrag, u svoje gradove ili su prevezli sudionike u Tatinsku dragu, do njihovih automobila.

Više od 300 sudionika stiglo je u šest autobusa, a mnogi su došli i vlastitim automobilima. Preko dvije stotine planinara bili su članovi raznih zagrebačkih planinarskih društava, a ostali su stigli iz Crikvenice (28), Celja (28), Rijeke (14), Križišća (10) Čabra (6) i Samobora (2). Dojmovi svih sudionika bili su pohvalni. Vidimo se i sljedeće godine – na desetom pohodu po Goranskom planinarskom putu!

Vesna Holjevac

NEVND PEROSEVIC

Na početku pohoda po GPP-u u Tatinskoj dragi

KALENDAR AKCIJA

16. - 18. 7.	Memorijalni skup »Ivica Plazonić« BiH, Čvrsnica, Vran, Blidinje jezero	HPD »Malačka - Donja Kaštela«, Kaštel Stari Filip Balić, 098/311-797
18. 7.	Ljetni pohod Vinica - Martinščak Duga Resa - Vinica	HPD »Vinica«, Duga Resa Antun Gološić, 098/40-40-743 Borislav Kranjčević, 098/871-051, boris.kranjcevic@gmail.com
25. 7.	27. pohod »Kretanje - zdravlje« Ivanščica: Ivanec - vrh Ivanščice	HPD »Ivančica«, Ivanec Borislav Kušen, 098/90-31-833, borislav.kusen@gmail.com
31. 7.	Logorovanje na Mrkvištu Sjeverni Velebit - pl. kuća Mrkvište	HPD »Zavižan«, Senj Neda Turina, 098/755-200, indus@net.hr
31. 7.	Hodočašće Svetom Juri na Biokovu Biokovo	HPD »Sveti Jure«, Zagvozd Stjepan Roglič, stjegan.roglic1@st.t-com.hr
7. - 8. 8.	Uspon na Dinaru Dinara	HPS, HPD »Dinara« i HPD »Sinjal 1831« HPS, 01/48-24-142 i, 01/48-23-624
8. 8.	Pohod »Po dragomu kraju« Konjščina	HPD »Gradina«, Konjščina Tomislav Zrinski, 098/245-485, zrinski005@net.hr
8. 8.	Pješačenje oko Lokvarskog jezera Lokvarsko jezero	PD »Špičunak«, Lokve Vilim Novak, 091/25-28-104
13. - 15. 8.	Zavjetno hodočašće Gospi od Rujna Velebit, Veliko Rujno	HPD »Stanko Kempny«, Zagreb Tomislav Pavlin, 098/313-713
14. 8.	Hodočašće u Krasno Senjsko Bilo – Krasno	HPD »Zavižan«, Senj Marijanka Nekić, 098/445-060
15. 8.	80. godišnjica Rossijeva skloništa NP Sjeverni Velebit - Rossijevo sklonište	PD »Kailaš«, Zagreb Andrej Đapić, 098/18-35-580
21. 8.	Hodočašće Svetom Roku na Biokovu Biokovo	HPD »Sveti Jure«, Zagvozd Stjepan Roglič, stjegan.roglic1@st.t-com.hr
22. 8.	3. planinarski Špancier-pohod Viničko gorje - arboretum Opeka	HPD »MIV«, Varaždin Milan Turkalj, 091/47-01-392, turkaljm09@gmail.com
29. 8.	Idemo na Ravnu goru Ravna gora, pl. kuća »Pusti duh«	PD »Pusti duh«, Lepoglava Damir Kužir, 098/806-370, damir.kuzir@vz.t-com.hr
29. 8.	7. ljetni planinarski pohod Sesvete - Lipa Medvednica, Lipa	HPD »Lipa«, Sesvete www.hpdlipa.hr
4. 9.	Sv. misa na Obruču Vrh Obruč	PD »Obruč«, Jelenje 091/72-61-938, p.d.obruc@ri.t-com.hr
4. 9.	Tragom zbjega Lovinčana 1991. Velebit, Sv. Rok - Dušice - Sveto brdo - Bunovac - Raduč	PD »Željezničar«, Gospić Tomislav Čanić, 098/96-10-042
5. 9.	Obilazak Belečkog pl. puta Ivanščica	HPD »Belecgrad«, Belec Stjepan Hanžek, 091/79-41-399
5. 9.	Tradicionalni pohod na Kamene svate Medvednica: Podsused - Kameni svati	PD »Susedgrad«, Podsused Nikola Sedmak, 098/355-446
5. 9.	Preko Zelova na Svilaju Svilaja	PD »Svilaja«, Sinj Boris Buljan, 095/90-28-281, Zoran Vejić, 091/56-46-024 Ivica Kodžoman, 098/439-150

Matterhorn
foto: Alan Čaplar

